

Brüssel, 18.5.2022
SWD(2022) 149 draft

KOMISJONI TALITUSTE TÖÖDOKUMENT

Suunised liikmesriikidele taastuenergiaprojektidele loa andmise menetluste kiirendamise heade tavade ja energiaostulepingute lihtsama sõlmimise kohta

Lisatud dokumendile:

Komisjoni soovitus

taastuenergiaprojektidele loa andmise menetluste kiirendamise ja energiaostulepingute lihtsama sõlmimise kohta

{C(2022) 3219 final} - {SWD(2022) 151 final}

SISUKORD

I.	SUUNIS LIIKMESRIIKIDELE TAASTUVENERGIAPROJEKTIDELE LOA ANDMISE MENETLUSTE KIIRENDAMISE HEADE TAVADE KOHTA.....	3
1.	Sissejuhatus	3
2.	Kiiremad ja lühemad lubade andmise haldusmenetlused.....	5
a.	RED II sätted ja nende ülevõtmise heade tavade võrdlus	6
b.	Muud loamenetluste kestuse lühendamise head tavad lisaks RED II-le	7
c.	Paindlikkuse suurendamine tehnoloogialahenduste tehniliste kirjelduste kohandamisel loa taotlemise ja projekti elluviimise vahelisel ajal	10
3.	Liikmesriigi asutuste vaheline tegevuse koordineerimine ning selged digimenetlused, et lubade andmise haldusmenetlusi lihtsustada.....	10
a.	RED II sätted ühtse kontaktpunkti kohta ja nende ülevõtmise heade tavade võrdlus	11
b.	Veel näiteid haldusmenetluste lihtsustamise heade tavade kohta peale RED II.....	12
4.	Piisavad inimressursid ja lube väljastavate üksuste koolitamine	13
5.	Taastuvenergiaprojektide asukoha parem kindlaksmääramine ja planeerimine	15
a.	Maa/merekasutuspiirangud ja sobivate alade kindlaksmääramist hõlbustavad head tavad	16
b.	Ruumi mitmeotstarbeline kasutamine	18
c.	Kogukonna heakskiit ja kaasamine	19
d.	Keskkonnakaalutlused.....	21
e.	Kaitse- ja lennunduskaalutlused.....	26
6.	Lihtsam võrguga liitumine, kombineeritud tehnoloogial põhinevad elektrijaamad, ajakohastamine ja uuenduslikud tehnoloogialahendused	27
a.	Võrguühendusprobleemid	27
b.	Kombineeritud tehnoloogial põhinevad elektrijaamad	30
c.	Ajakohastamine	31
d.	Vesinik.....	33
e.	Innovatsiooni toetamine	34
II.	SUUNIS LIIKMESRIIKIDELE TAASTUVENERGIA OSTULEPINGUTE LIHTSAMA SÕLMIMISE KOHTA	36
1.	Sissejuhatus	36
2.	Reguleerimisküsimused.....	38

3.	Ettevõtjate taastuenergia ostulepingute kättesaadavaks tegemine väikestele ja keskmise suurusega ettevõtjatele.....	40
4.	Piiriüleste taastuvelektri ostulepingute edendamine	44

I. SUUNISED LIIKMESRIIKIDELE TAASTUVENERGIAPROJEKTIDELE LOA ANDMISE MENETLUSTE KIIRENDAMISE HEADE TAVADE KOHTA¹

1. Sissejuhatus

Taastuvenergia on Pariisi kokkuleppe ja Euroopa rohelise kokkuleppe eesmärkide saavutamiseks vajaliku puhtale energiale ülemineku keskmeks. Seda silmas pidades tehti taastuvenergia direktiivi (edaspidi „RED II“) läbivaatamise ettepanekus, mille komisjon esitas 2021. aasta juulis Euroopa rohelise kokkuleppe paketi osana, ettepanek kahekordistada taastuvenergia osakaalu energiaallikate jaotuses 2030. aastaks võrreldes 2020. aastaga, et jõuda vähemalt 40 %ni².

Venemaa sissetungi tõttu Ukrainasse sai taastuvenergia võimalikult kiirest kasutuselevõtust ELi strateegiline prioriteet, kuna see vähendab meie sõltuvust – peamiselt imporditud – fossiilkütustest ja aitab muuta energia jälle taskukohaseks.

Koos piisava gaasivarustuse tagamise meetmetega ja järgmiseks talveks valmistumisel rakendatava energiasäästukavaga aitab uute taastuvenergiavõimsuste võimalikult kiire lisamine veelgi kaasa pikemaajalistele kriisi leevendamise meetmetele. Teatise kava „REPowerEU“ kohta,³ mis järgnes vahendeid käsitletud 2021. aasta oktoobri teatisele,⁴ kirjeldati plaani muuta Euroopa aegsasti enne käesoleva kümnendi lõppu sõltumatuks Venemaa fossiilkütustest, alustades gaasist. Teatise soovitati kaasseadusandjatel ka kaaluda suuremaid või varasemaid taastuvenergiaseesmärke ning viidati tuule- ja päikeseenergia ning soojustumpade kasutamise eelistamisele, suurendades 2030. aastaks keskmist kasutuselevõtumäära 20 % ja lisades 80 GW võimsust, et mahutada taastuvallikatest toodetud vesiniku suuremat tootmist.

See tähendab, et taastuvenergiaprojektide ellurakendamise praegune tempo peab märkimisväärselt kiirenema, et tootmisvõimsust õigel ajal suurendada.

Kõrged energiahinnad, mille peamine põhjus on kõrged maagaasihinnad, on lisapõhjus, miks kiirendada taastuvenergiaprojektide ellurakendamist ning vähendada negatiivset mõju kodanikele ja ettevõtjatele. Tänu taastuvenergiaprojektidele on hulgiturul üha rohkem elektri hindu, mis on tunduvalt madalamad kui need, mida pakuvad fossiilkütustel töötavad elektrijaamad. Nende kiireks turule toomiseks on vaja kiirendada lubade andmist.

¹ See dokument ei piira liikmesriikide ega ettevõtjate kohustust täita Euroopa Liidu õigusest tulenevaid asjakohaseid kohustusi. Kasutatud näited põhinevad uuringutel ja sidusrühmadega peetud konsultatsioonidel ning on üksnes selgitavad. Takistuste ja parimate tavade väljaselgitamiseks liikmesriikides on käimas uuring „Technical support for RES policy development and implementation – Simplification of permission and administrative procedures for RES installations (RES Simplify)“ („Taastuvenergiapoliitika väljatöötamise ja rakendamise tehniline tugi – taastuvenergiarajatistele lubade andmise ja haldusmenetluste lihtsustamine (RES Simplify)“) ning käesolevate suuniste koostamisel tuginedi selle vahearuandele. Aruanne on kättesaadav veebisaidil <https://data.europa.eu/doi/10.2833/239077>. Mõni kirjeldatud hea tava on kasutusele võetud alles hiljuti ja seetõttu ei ole need kõigil juhtudel veel tulemusi andnud.

² Selle eesmärgi saavutamine tähendab 2030. aastaks päikeseenergia ja maismaa-tuuleenergia võimsuse suurendamist 2,5–3-korda (vastavalt senisest 118 GW-st ja 167 GW-st) ning avamerel toodetava võimsuse suurendamist viis korda (senisest 16 GW-st). See tähendab, et praegust igal aastal üles seatavat täiendavat taastuvenergia tootmise võimsust tuleb ajavahemikul 2020–2030 suurendada 30–35 GW-st ligikaudu 45–65 GW-ni aastas.

³ REPowerEU: Euroopa ühismeede taskukohasema, kindlama ja kestlikuma energiavarustuse tagamiseks, COM(2022) 108 final.

⁴ Toimetulek energiahindade tõusuga: meetme- ja toetuspakett, COM(2021) 660 final.

Taastuenergia ostulepingute kasutamine annab Euroopa tööstusele ja ettevõtjatele otsejuurdepääsu odavale taastuenergiale ja tagab samas taastuenergiaprojektide arendajatele stabiilsuse, ilma et nad peaksid ootama liikmesriikide rahalist toetust, suurendades seega taskukohase, kindla ja säästva energia kättesaadavust ELis.

Olenemata sellest, kas taastuenergiaprojekte arendatakse riigihangete või ettevõtjate sõlmitavate taastuenergia ostulepingute kaudu või kauplajapõhiselt, takistavad lubade andmise⁵ ja muude haldusmenetlustega⁶ seotud tõkked projekte, suurendavad ebakindlust ja kulusid ning peletavad eemale investoreid, seades sellega ohtu ELis CO₂ heite vähendamisele seatud eesmärgid ja 2030. aastaks kavandatud taastuenergiaeesmärgi⁷. Nendeks tõketeks, mida esineb peamiselt riigi, piirkonna või isegi kohalikul tasandil, on projektide asukoha valiku ja neile halduslubade andmise suhtes kohaldatavate eeskirjade keerukus, võrguühendusprobleemid, piirangud tehnoloogia tehniliste kirjelduste kohandamisel loamenetluse ajal või lube väljastavate asutuste või võrguettevõtjate personaliprobleemid. Seetõttu võib taastuenergiaprojektide käivitamisele kuluda kuni kümme aastat. Argumendid nende tõkete kaotamiseks on praegu tugevamad kui kunagi varem.

2018. aastal kehtestati RED II-ga taastuenergiaprojektidele loa andmise menetluse haldusosa korralduse ja maksimaalse kestuse eeskirjad, mis hõlmavad kõiki käitiste ehitamiseks, ajakohastamiseks ja käitamiseks ning nende võrguga ühendamiseks vajalikke lube. Liikmesriigid olid kohustatud RED II, sealhulgas need uued sätted oma siseriiklikesse õigusaktidesse üle võtma 30. juuniks 2021, kuid ükski liikmesriik ei teatanud selle tähtaja jooksul, et on RED II täielikult üle võtnud. Seetõttu algatas komisjon 2021. aasta juulis kõigi liikmesriikide suhtes RED II ülevõtmata jätmise tõttu rikkumismenetluse, et panna nad täitma oma kohustusi, sealhulgas haldusmenetlustega seotud kohustusi. Vahepeal on enamik liikmesriike teavitanud komisjoni RED II täielikuks või osaliseks ülevõtmiseks võetud siseriiklikest meetmetest. Käesoleva suunise avaldamise ajal ei olnud kümme liikmesriiki teatanud ühestki siseriiklikust meetmest, millega võetakse üle RED II-s sätestatud õigusnormid loamenetluse korralduse ja kestuse kohta (st artikkel 16), samal ajal kui ülejäänud liikmesriigid teatasid vähemalt mõnest nõutud meetmest.

Komisjon märgib, et praegu erinevad lubade andmise siseriiklikud või piirkondlikud eeskirjad haldusmenetluste pikkuse ja keerukuse poolest eri liikmesriikides märkimisväärselt. See viitab suurele täiustamise ja üksteiselt õppimise potentsiaalile. Sidusrühmad on palunud komisjonil selgitada RED II haldusmenetlusi käsitlevaid sätteid ja levitada parimaid tavasid, et juhendada lube väljastavaid asutusi nende kohaldamisel.

⁵ Käesolevas suunises kasutatakse mõistet „loamenetlus“ kõigi nõutavate autoriseerimis-, sertifitseerimis- ja litsentsimismenetluste kohta, mida kohaldatakse taastuvatest energiaallikatest elektri-, soojus- ja jahutusenergia tootmise käitiste ning nendega seotud ülekande- ja jaotusvõrkude suhtes.

⁶ Mõiste „haldusmenetlused“ on laiem kui loamenetluse mõiste ja osutab nt ruumilisele planeerimisele, ehitusalastele õigusaktidele ja eeskirjadele, sertifitseerimis- ja litsentsimismenetlustele või äri-, õigus- ja maksumenetlustele.

⁷ Lisaks uurib komisjon praegu ka vesinikusüsteemi taristu kiiret arendamist takistavaid võrreldavaid haldustõkkeid. Vt ka „European Clean Hydrogen Alliance: reports of the alliance roundtables on barriers and mitigation measures“ („Euroopa puhta vesiniku allianss: alliansi ümarlauaarutelude aruanded takistuste ja leevendusmeetmete kohta“), oktoober 2021.

Käesolevas suunises tutvustatakse liikmesriikides rakendatavaid häid tavasid, mille eesmärk on vähendada taastuvenergiaprojektide halduskoormust ja suurendada planeerimiskindlust⁸. See on lisatud komisjoni soovitusel taastuvenergiaprojektidele loa andmise menetluste kiirendamise ja energiaostulepingute lihtsama sõlmimise kohta, mis võeti vastu koos ettepanekuga, mis käsitleb RED II sihtotstarbelist muutmist seoses lubade andmisega. Need algatused on osa laiemast meetmepaketist kava „REPowerEU“ ja Euroopa poolaasta raamistikus, mis toetavad taastuvenergia kiiremat kasutuselevõttu.

Lubade andmist takistavate olemasolevate ja uute tõkete kõrvaldamist tuleks käsitada pideva protsessina. Sellega seoses teeb komisjon alates 2022. aasta märtsist ühtse turu normide täitmise tagamise rakkerühma raames koostööd ka liikmesriikide ametiasutustega, et kõrvaldada protsessiga seotud tõkked⁹. Soovitusel igakülgne ja kiire rakendamine, mis põhineb käesolevas suunises esitatud konkreetsetel lihtsustamis- ja lühendamisideedel, võimaldab lühendada taastuvenergiaprojektide ettevalmistamise aega ja need kiiremini laialdaselt kasutusele võtta.

Käesolevas suunises tuuakse esile järgmised põhivaldkonnad, kus taastuvenergiaprojektidele lubade andmist parandada: lubade andmise haldusmenetluste lühendamine ja lihtsustamine, lube väljastavate üksuste ja keskkonnamõju hindamise eest vastutavate asutuste, asukoha valiku menetluste ja võrguühendusküsimuste eest vastutavate asutuste töötajate piisav arv ja koolitamine. Lisaks esineb paljudes liikmesriikides takistusi, mis on seotud sellega, et üldsus või asjaomased kohalikud sidusrühmad ei toeta teatavaid projekte. Järgmistes osades selgitatakse lühidalt takistusi, võimalikke lahendusi ja RED II ülevõtmise siseriiklike meetmete või RED II kohaldamisalasse mittekuuluvate meetmete hulgas kindlaks tehtud häid tavasid.

2. Kiiremad ja lühemad lubade andmise haldusmenetlused

Loamenetluste kestus on taastuvenergiatehnoloogia eri lahenduste puhul ja eri liikmesriikides väga erinev. Meretuuleenergia projektide puhul võib ettevalmistuseks kuluda kuni kümme aastat,¹⁰ kuigi Madalmaades hiljuti valminud meretuulepargid, nagu Borssele III ja IV, on hakanud tööle 4–5 aastat pärast hankelepingu sõlmimist. Maismaa tuuleenergia puhul on loamenetluse teatatud kestus 3–9 aastat ning märkimisväärseid erinevusi ei esine mitte ainult liikmesriikide, vaid mõnikord ka ühe riigi eri piirkondade vahel. Maapealsete päikeseenergiaprojektide puhul varieerub teatatud kestus umbes ühe aasta ja enam kui 4,5 aasta vahel¹¹.

⁸ Käesoleva suunise kohaldamisel hõlmavad taastuvenergiaprojektid taastuvenergia (sealhulgas vesiniku) tootmise jaamu, nagu on määratletud taastuvenergia direktiivis, ning nende võrku ühendamiseks ja toodetud energia salvestamiseks vajalikke seadmeid.

⁹ https://ec.europa.eu/growth/single-market/single-market-enforcement-taskforce_en

¹⁰ ELi mereenergia strateegia, kättesaadav veebisaidil https://energy.ec.europa.eu/topics/renewable-energy/eu-strategy-offshore-renewable-energy_en.

¹¹ Euroopa Komisjon, energeetika peadirektoraat, Tallat-Kelpšaitė, J., Brückmann, R., Banasiak, J. *et al.*, „Technical support for RES policy development and implementation – Simplification of permission and administrative procedures for RES installations (RES Simplify)“ („Taastuvenergia poliitika väljatöötamine ja rakendamise tehniline tugi – taastuvenergiarajatistele lubade andmise ja haldusmenetluste lihtsustamine (RES Simplify)“). Vahearuanne, 2021, <https://data.europa.eu/doi/10.2833/239077>.

Need keskmised näitajad põhinevad siiski valimitel, mis ei ole täiesti representatiivsed, kuna ELis ei leidu võrreldavaid andmeid taastuvenergiaprojektidele loa andmise menetluste, sealhulgas keskkonnamõju hindamise ettevalmistamise ja lõpuleviimise,¹² võrku ühendamiseks loa saamise ja võimalike õiguslike probleemide lahendamise kogukestuse kohta. Lisaks sõltub taastuvenergiaprojektidele loa andmise menetluste kestus ka selliste projektide ühendamiseks ja toodetud energia integreerimiseks vajalike võrkude olemasolust ja kiiremast kasutuselevõtmisest või tugevdamisest. Arvesse tuleb võtta ka seda, et teatavates liikmesriikides võivad menetlused olla kiiremad, kuid mitte tingimata tõhusamad. Eri liiki tõkked võivad kiirematest menetlustest hoolimata kaasa tuua selle, et heaks kiidetakse vähem projekte. See osutab vajadusele ennetavalt keskenduda tõketele, mis takistavad loamenetlusi kõigis liikmesriikides, ja need kaotada. Komisjon abistab tehnilise toe instrumendi abil 17 liikmesriiki, et vähendada järk-järgult nende sõltuvust Venemaa fossiilkütustest¹³ kooskõlas kavaga „REPowerEU“, sealhulgas taastuvenergiaprojektidele lubade andmise kiirendamisel ja katusele paigaldatavate päikesepaneelide kasutuselevõtu edendamisel. Täpsemalt öeldes pakub komisjon tehnilise toe instrumendi kaudu 2023. aastal korraldatava projektikonkursi raames toetust liikmesriikidele, kes annavad sihtotstarbelist tehnilist toetust „taastuvenergiaprojektidele loa andmise menetluste kiirendamiseks“¹⁴.

Liikmesriikidevaheline piirkondlik koostöö sarnaste suuremahuliste energiataristu projektide elluviimisel on osutunud lubade andmise ja nende projektide elluviimise katalüsaatoriks¹⁵. Komisjon juhib Euroopa Liidu eri piirkondades nelja kõrgetasemelist töörühma¹⁶. Nendele töörühmadele osaks saav suur poliitiline toetus võimaldab luua ühtse piirkondliku visiooni ning määrata kindlaks piirkonna prioriteedid ja anda strateegilisi suuniseid üksmeelt eeldavate ühist huvi pakkuvate energiataristuprojektide elluviimisel. Kuna kõik kõrgetasemelised töörühmad¹⁷ peavad meretuuleenergia arendamist üleeuroopaliseks prioriteediks, võib nende töörühmade töövoogude prioriteediks tunnistada suured taastuvenergiaprojektid ning neid jälgitakse tähelepanelikult ja nendega seoses tehakse teatavasse piirkonda kuuluvate liikmesriikide vahel tihedamat koostööd eri poliitilistel tasanditel.

a. RED II sätteid ja nende ülevõtmise heade tavade võrdlus

RED II-s on täpsustatud, et taastuvelektri tootmise jaamade ja nendega seotud võrgutaristu jaoks lubade andmise haldusmenetlused, sealhulgas kõik pädevate asutuste asjakohased loa-, sertifitseerimis- ja litsentsimismenetlused, ei tohi kesta üle kahe aasta. Kavandatavasse vesiniku- ja gaasiturge käsitlevasse CO₂ heite vähendamise paketti on lisatud samasugune säte

¹² Keskkonnamõju hindamise direktiivi läbivaatamise mõjuhinnangu kohaselt võtab keskkonnamõju hindamine aega 5–27 kuud.

¹³ https://ec.europa.eu/info/news/commissions-technical-support-instrument-help-17-member-states-curb-their-reliance-russian-fossil-fuels-2022-apr-06_en

¹⁴ [Taastuvenergiaprojektidele loa andmise menetluste kiirendamine \(europa.eu\)](https://ec.europa.eu/info/news/commissions-technical-support-instrument-help-17-member-states-curb-their-reliance-russian-fossil-fuels-2022-apr-06_en)

¹⁵ Euroopa Komisjon, energeetika peadirektoraat, Akkermans, F., Le Den, X., Heidecke, L., *et al.*, „Support to the evaluation of Regulation (EU) No 347/2013 on guidelines for trans-European energy infrastructure: final report“ („Üleeuroopalise energiataristu suuniseid käsitleva määruse (EL) nr 347/2013 hindamise toetamine: lõpparuanne“), Euroopa Liidu Väljaannete Talitus, 2021, <https://data.europa.eu/doi/10.2874/068191>;

¹⁶ Põhjamere energiakoostöö, Läänemere energiaturu ühendamise tegevuskava, Edela-Euroopa energiaühendused, Kesk- ja Kagu-Euroopa energiavõrkude ühendamine.

¹⁷ Lisateave nelja kõrgetasemelise töörühma koostöövaldkondade kohta: [kõrgetasemelised töörühmad \(europa.eu\)](https://ec.europa.eu/info/news/commissions-technical-support-instrument-help-17-member-states-curb-their-reliance-russian-fossil-fuels-2022-apr-06_en).

vesinikutaristule loa andmise menetluste lihtsustamise kohta¹⁸. Alla 150 kW võimsusega projektide ja olemasolevate taastuenergiajaamade ajakohastamise puhul ei tohi haldusprotsess kesta kauem kui üks aasta. Need tähtajad ei hõlma liidu keskkonnaalaste õigusaktidega vastavusse viimiseks kuluvat aega, mis võib olla pikem, ega mis tahes kohtumenetluse kestust ning erandkorras võidakse tähtaega ühe aasta võrra pikendada¹⁹.

Lisaks kohustuslike sätete siseriiklikesse õigusaktidesse ülevõtmisele on mõned liikmesriigid lisanud täiendavaid selgitusi, millega täpsustatakse tingimusi, mille korral võib tähtaega pikendada, või on andnud asjaomastele asutustele ülesande teha tihedat koostööd, et tagada kokkulepitud tähtaegadest kinnipidamine. **Rootsi** on täpsustanud tähtaja pikendamise kohta kuni ühe lisa-aasta võrra, et tähtaega võib pikendada, kui uute õigusnormide, teabe või suuniste tõttu on vaja teha aeganõudvaid täiendusi või kui viivitus on tingitud välistest asjaoludest, mida ei olnud võimalik alguses ette näha. **Sloveenia** on kehtestanud sätte, millega täpsustatakse, et enne kindlaksmääratud tähtaja möödumist peab projekti arendaja saama põhjendatud otsuse, millega pikendatakse menetlust otsuses selgitatud erandlikel asjaoludel kõige rohkem ühe aasta võrra.

Selleks et tagada, et loamenetlus ei ületaks kokkulepitud tähtaegu, kui menetluses osaleb mitu asutust, on **Soome** ülevõtmismeetmesse lisatud nõue, mille kohaselt peavad vastutavad pädevad asutused juhul, kui taastuenergiajaama ehituse, ajakohastamise, elektrivõrku ühendamise ja käitamise jaoks on vaja rohkem kui ühte loa- või heakskiitmisega seotud haldusmenetlust, tegema tähtaegadest kinnipidamiseks koostööd. Projektide elluviijate ühtse kontaktpunkti²⁰ ülesanne on abistada pädevaid asutusi vajaduse korral nende menetluste ajakavade kokkuleppimisel. Lisaks sätestatakse ülevõtvates õigusaktides täpselt tähtaja arvutamise algus- ja lõppkuupäevad ning ühtse kontaktpunkti ülesanne on jälgida tähtaegadest kinnipidamist.

Mis puudutab siseriiklike sätete järgimise üle tehtavat järelevalvet ja sellealast aruandlust, siis peavad liikmesriigid teatama lõimitud riiklikes energia- ja kliimaalastes eduaruannetes, mis tuleb esitada komisjonile 15. märtsiks 2023 ning seejärel iga kahe aasta tagant, erimeetmetest, mis on võetud RED II artiklites 15–17 sätestatud nõuete täitmiseks, et lihtsustada ja lühendada loamenetlusi ning muuta need läbipaistvamaks²¹. Lisaks annaks kogu ELi hõlmav ühtne järelevalve taastuenergiaprojektidele loa andmise haldusmenetluste üle ning nende ühtne hindamine komisjonile, liikmesriikidele ja projektide elluviijatele ülevaate projektile loa andmise menetluse eri etappide kestusest, nende ulatusest, nõuetest ja osalevatest ametiasutustest, samuti taastuenergiatehnoloogia eri lahenduste puhul või loamenetlusetappides esinevate viivituste ja muude kitsaskohtade võimalikest ühisjoontest.

b. Muud loamenetluste kestuse lühendamise head tavad lisaks RED II-le

Kohtumenetluste kestus jääb RED II-s sätestatud tähtaja kohaldamisalast välja, kuid liikmesriigid võivad võtta meetmeid menetlustes kohtuvaidluste tõttu tekkivate viivituste vähendamiseks. Kuigi õiguskaitse kättesaadavus peab olema tagatud, võivad liikmesriigid korraldada oma kohtusüsteemi nii, et oleks tagatud kohtuvaidluste kiirem lahendamine,

¹⁸ Ettepanek võtta vastu direktiiv taastuvatest energiaallikatest toodetud gaaside ja maagaasi ning vesiniku siseturu ühiseeskirjade kohta, artikli 7 lõige 3.

¹⁹ RED II artikli 16 lõiked 4, 5 ja 6.

²⁰ Vt järgmine osa ühtse kontaktpunkti kohta.

²¹ Energiaaliidu ja kliimameetmete juhtimist käsitleva määruse artikli 20 punkti b alapunkt 5.

näiteks üheastmeline menetlus teatavate riikliku tähtsusega projektide puhul, kehtestades kohtumenetluste teatavatele etappidele tähtajad, mis olenevad riigisisestest asjaoludest, et vältida apellatsioonimenetluse tarbetut pikened, või kehtestades sätted kohtuvaidluste kuritarvitamise piiramiseks. Mitu liikmesriiki on juba võtnud meetmeid lubadega seotud kohtumenetluste kestuse ühtlustamiseks.

Prantsusmaa on vähendanud maismaa tuuleenergia projektide keskkonnalubade vastaste võimalike kaebuste arvu kolmest kaheni. Alates 1. detsembrist 2018 võib kaebused esitada otse haldusasjade apellatsioonikohtutele ja nendega ei pea enam esmalt halduskohtusse pöörduma (meretuuleenergia puhul oli see nii juba alates määruse vastuvõtmisest 2016. aasta jaanuaris).

Madalmaad on otsustanud, et üle 100 MW võimsusega maismaa tuuleenergia projektidele ja üle 50 MW võimsusega fotoelektrilise päikeseenergia projektidele lubade andmise vastu saab kaebuse esitada ainult kõrgemale kohtule.

Lisaks kohtumenetlusraamistiku ühtlustamisele on mõned liikmesriigid rakendanud ka muid meetmeid, mis võimaldavad loamenetlusi prioriteediks seada ja seeläbi neid kiirendada, näiteks määrates kindlaks strateegiliste projektide kategooriad. Mõned riikliku tähtsusega projektid võidakse heaks kiita seadusandliku menetluse teel eriõigusaktiga vastavalt keskkonnamõju hindamise direktiivi artikli 2 lõikele 5. See võimaldab liikmesriikidel vabastada selline projekt avalikku konsultatsiooni käsitlevate sätete kohaldamisest²².

Andaluusia autonoomse piirkonna valitsus **Hispaanias** on avaliku halduse ja siseasjade piirkondliku ministeeriumi pädevusse kuuluvate strateegiliseks tunnistatud projektide jaoks loonud nn kiirmenetlusüksuse. Strateegiliselt tähtsaks tunnistamine tähendab, et valitud projekte sooduskoheldakse nende väljatöötamiseks vajalike lubade ja kooskõlastuste halduslikul menetlemisel.

Teine hea viis kiiremaks lubade andmiseks on võimaldada esitada mitu taotlust korraga, mitte järjekorda, sealhulgas seotud võrguprojektide puhul.

Näiteks **Austrias** saavad arendajad taotleda korraga mitut luba (elektritootmislitsents, kooskõlastus looduskaitse seaduse kohases menetluses ja lennundusseaduse kohases menetluses, metsandusseaduse kohane luba, veeseaduse kohane luba, töötervishoiu ja tööohutuse seaduse kohane luba, ehitusluba). Asukoha valiku ja võrguühenduse taotluse võib samuti esitada ühel ja samal ajal. **Prantsusmaal** ja **Belgias** (Flandrias ja Valloonias) on kehtestatud ühtse loa menetlus. Flandrias ja Valloonias on nendes ühtse loa menetlustes ühendatud keskkonna- ja linnalubade menetlused ning väikesemahuliste projektidele kehtestatud erandid. Prantsusmaal võimaldab menetlus korraga läbi vaadata mitu tuuleenergiaprojekti loa taotlust, sealhulgas keskkonnanalad, aeronavigatsiooni ja sõjaväe teekasutusõigused ning elektritootmislitsents.

Kodumajapidamiste ja energiakogukondade väikesemahuliste taastuvate energiaallikate puhul suurendab ressursside nappus veelgi takistusi, millega kutselised turuosajad juba praegu kokku puutuvad. **Kreekas** tegeletakse energiakogukondade esitatavate võrku ühendamise, keskkonnanõuete heakskiitmise ja tootmislitsentside taotlustega teiste sama

²² Siiski ei tohi ära jätta kõiki teisi keskkonnamõju hindamise menetluse etappe (eelkõige kehtib see õiguskaitse kättesaadavuse kohta).

territooriumi sama taotlustsükli taotlustega võrreldes eelisjärjekorras. **Portugalis** tehakse taastuenergia kogukondadele erandeid eelkontrolli/-teavitamis-, registreerimis- ja käitamiseõuetest olenevalt ülesseatud võimsusest või üldkasutatava võrgu kasutamisest elektrikoguse lisamiseks oma tarbeks toodetud energia tarbimise korral. Samuti ei pea energiakogukondadel **Irimaal** olema enne võrguühenduse taotlemist planeerimisluba ja nad läbivad lihtsustatud loamenetluse²³.

Lubade andmist võivad kiirendada ka varajane avalik konsulteerimine ja teatavate uuringute tegemine protsessi varasemas etapis. Näiteks ühisprojektide puhul on kohustus korraldada projekti asukoha kindlaksmääramiseks loamenetluse alguses avalik konsultatsioon aidanud kindlaks teha ja lahendada üldsuse heakskiiduga seotud probleeme.

Kõigele lisaks saab lube väljastavate asutuste keskkonnamenetluste raames tehtavaid hindamisi kiirendada kindlate tähtaegade kehtestamisega. Kui on vaja hinnata keskkonnamõju, peaksid liikmesriigid piirama keskkonnamõju hindamise menetluse²⁴ eri etappide pikkust, kehtestades kindlad maksimumtähtajad, eelkõige järgmise puhul:

- pädeva asutuse arvamuse esitamine hindamise ulatuse kohta: kuni üks kuu,
- keskkonnamõju hindamise lõpuleviimine ja põhjendatud järelduse esitamine: kuni kolm kuud võimalusega pikendada tähtaega veel kolme kuu võrra,
- keskkonnamõju hindamise aruande teemalise avaliku konsultatsiooni lõpetamine: kuni kaks kuud,
- teostusloa andmine: kuni kuus kuud.

Umbes pool liikmesriikidest on juba kehtestanud kindlad tähtajad, mille jooksul peavad pädevad asutused andma projektidele heakskiidu pärast seda, kui on saanud arendajalt keskkonnamõju hinnangu. Paljudel juhtudel ei ületa need tähtajad ühte või kahte kuud (**Bulgaria, Itaalia, Kreeka, Läti, Malta, Prantsusmaa ja Rumeenia**).

Teine võimalik lihtsustus on väikesemahuliste fotoelektrilistele süsteemidele tingimusliku erandi tegemine ehituslubadest koos teatamisõuetega. **Belgia Flandria piirkonnas** on fotoelektrilise päikesenergia projektid teatavatel tingimustel ehitusloa nõudest vabastatud²⁵.

²³ Planeerimise ja arendamise (üldkasutatavate hoonete, koolide, kodude ja muude ruumide päikesepaneelid) seaduse eelnõu 2021 (muudatus) (<https://www.oireachtas.ie/en/debates/debate/seanad/2021-06-28/18/>).

²⁴ Keskkonnamõju hindamise direktiivis on kehtestatud keskkonnamõju hindamisele kaks kindlat tähtaega: kuni 90 päeva II lisa projektide sõelumisotsuse tegemiseks ja vähemalt 30 päeva keskkonnamõju hindamise aruande üle avalikuks konsulteerimiseks keskkonnamõju hindamise kohustusega projektide puhul; muud tähtajad on liikmesriikide kehtestada.

²⁵ Lamekatusel, tingimusel et paigaldis ei ole räästast kõrgemal kui 1 meeter; kaldkatusel, kui paneelid on paigaldatud kaldkatuse pinnaga tasa.

c. Paindlikkuse suurendamine tehnoloogialahenduste tehniliste kirjelduste kohandamisel loa taotlemise ja projekti elluviimise vahelisel ajal

Loamenetluste kestus või viivitused lubade andmisel võivad kaasa tuua mitteoptimaalse tehnoloogia paigaldamise juhtudel, kui projektide arendajad on kohustatud rakendama tehnoloogia tehnilisi kirjeldusi²⁶ täpselt nii, nagu need on esitatud esialgses loataotluses. Kui loa saamine võtab nii kaua aega, et heakskiidetud tehnoloogialahendus osutub vananenuks, peaks projekti elluviija taotlema uusima olemasoleva tehnoloogia kasutamiseks uut luba või hindama keskkonnamõju uuesti. Suurem paindlikkus, st kui arendajatel võimaldatakse esitada taotlus erinevate tehnoloogiliste parameetrite kohta, aitab kõige tõhusamaid tehnoloogialahendusi kiiremini kasutusele võtta, ilma et sellega kaasneks tingimata suurem keskkonnamõju.

Selle probleemi lahendamiseks kasutavad mõned liikmesriigid lubade puhul nn kastimudelit, mis võimaldab arendajatel esitada loataotluses mitmesuguseid tehnoloogilisi parameetreid (nt tuuleturbiini masti kõrguse kohta) ja mis annab neile paindlikkuse kasutada tipp tehnoloogiat ning saavutada maksimaalne tõhusus ja taastuvenergia tootmine. Näiteks **Rootsi** juba lubab teatavate tuuleenergiaprojektide puhul seda loamudelit rakendada. Projektide arendajad peavad märkima projekti asukoha, maksimaalse tuuleturbiinide arvu, masti maksimumkõrguse, piirangualad projekti asukohas ja taristu maksimaalse jalajälje. Neil on võimalik asetust optimeerida ning tiiviku suurust ja rummu kõrgust suurendada või vähendada. Arendajatel on ka lubatud kasutada uusimat turbiintehnoloogiat, et optimeerida asetust ja maksimeerida loal märgitud võimsust²⁷. Rumeenia lubab tuuleturbiini liiki pärast lõpliku ehitusloa väljastamist muuta, kui põhiparameetrid (masti kõrgus ja tiivik) on täidetud. Arendajad peavad pädevaid asutusi sellistest muudatustest ainult teavitama.

3. Liikmesriigi asutuste vaheline tegevuse koordineerimine ning selged digimenetlused, et lubade andmise haldusmenetlusi lihtsustada

Olenevalt liikmesriigist peavad projektide elluviijad suhtlema riigi, piirkonna ja kohaliku tasandi haldusasutustega ja/või eri talituste või ministeeriumidega. Mitmesugused, mõnikord vastuolulised siseriiklikud ja piirkondlikud õigusaktid ja menetlused ning selge pädevuse jaotuse puudumine riigi, piirkonna ja/või kohaliku tasandi ametiasutuste vahel muudavad protsessi keerukamaks ja võivad põhjustada viivitusi loamenetluses. Sidusrühmade hinnangul ei ole alati selge, kas teatavate ametiasutuste osalemine lubade andmise haldusmenetluses on kohustuslik ja kas nende arvamus on siduv. Veelgi enam, kui loa andmises osaleb mitu avalik-õiguslikku asutust, ei ole sageli selge, milline on projektitaotluse seis ja millises etapis on tekkinud probleem. Lisaks on digivahendite ja -lahenduste kasutuselevõtt eri haldusasutustes ebahühtlane.

²⁶ Näiteks tuuleturbiini täpne mudel või päikesepaneeli võimsus vattides.

²⁷ „Speeding up renewable deployment“ („Taastuvenergia kasutuselevõtu kiirendamine“), RES – Global Renewable Energy Company (res-group.com), kättesaadav veebisaidil: <https://www.res-group.com/en/cop/speeding-up-renewable-deployment/>.

a. *RED II sätted ühtse kontaktpunkti kohta ja nende ülevõtmise heade tavade võrdlus*

RED II kohaselt on liikmesriigid kohustatud määrama taastuenergia tootmise varade ja sellega seotud võrgutaristu ehitamise, ajakohastamisele ja käitamise lubade andmiseks ühtse kontaktpunkti,²⁸ nagu nähakse ette üleeuroopalisi energiavõrkusid (TEN-E) käsitlevas määruses²⁹ ja vesiniku- ja gaasiturgude CO₂-heite vähendamise paketi³⁰. Näiteid leiab ka teistest sektoritest, kus ühtsete kontaktpunktide sisseadmine on vähendanud teabe otsimisele kuluvat aega ja raha, eriti seoses litsentsi- ja loanõuetega³¹. Kooskõlas subsidiaarsuse põhimõttega võimaldab RED II liikmesriikidel ise otsustada kõige sobivamate rakenduseeskirjade üle, tingimusel et taotlejad ei pea kogu loamenetluse kestel ühendust võtma rohkem kui ühe kontaktpunktiga.

Ühtse kontaktpunkti kujundamiseks on mitmesuguseid võimalusi. Puhthalduslik ühtne kontaktpunkt suunab teabevahetust taastuenergiaprojekti elluviija ning elektrijaama ehitamiseks ja võrku ühendamiseks vajalike erilubade andmises osalevate asjaomaste ametiasutuste vahel. Kaaluda võib ka haldusliku ühtse kontaktpunkti volituste laiendamist ning kontaktpunktile võib usaldada kõigi vajalike lubade väljastamise. Liikmesriigis võib eri suurusega projektide, taastuenergiatehnoloogia lahenduste või haldusüksustega tegelemiseks luua mitu ühtset kontaktpunkti, tingimusel et igal taotlejal on üks kontaktpunkt, kellele ta saab konkreetse projekti puhul tugineda.

Ühtseid kontaktpunkte on loonud ka võrgutaristu eest vastutavad üksused, näiteks üleeuroopalisi energiavõrkusid (TEN-E) käsitleva määruse kohaste ühishuviprojektide riiklikud pädevad asutused või riiklikud reguleerivad asutused, põhivõrguettevõtjad, ning riiklikud, piirkondlikud või kohalikud asutused muud liiki võrkude jaoks. Ühishuviprojektide puhul on soovitatav protsesse RED II ühtsete kontaktpunktide, st riiklike pädevate asutuste vahel põhjalikult kooskõlastada ja ühtlustada. Sellise põhjaliku kooskõlastamise uurimiseks ja laiendamiseks võivad olla asjakohased olemasolevad energiapoliitikaga tegelevad piirkondlikud koostööstruktuurid, nagu eespool nimetatud kõrgetasemelised poliitilised töörühmad.

Mis puudutab RED II ülevõtvaid siseriiklikke õigusnorme, on liikmesriigid enamikul juhtudel määranud ühtseks kontaktpunktiks olemasoleva riikliku energiaameti või mõne muu rakendusasutuse, kelle ülesanne on muuta haldusloa taotlemine ja andmine sujuvamaks. Loetelu koostamine kõikidest ametiasutustest, kellega ühtne kontaktpunkt tagab teabe vahetamise ja kooskõlastamise, suurendab projektide elluviijate jaoks kindlust ja läbipaistvust, nagu ka viitamine spetsiifilistele õigusaktidele, mille kohta kontaktpunkt saab nõu anda.

²⁸ RED II artikli 16 lõige 1.

²⁹ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 17. aprilli 2013. aasta määrus (EL) nr 347/2013 üleeuroopalise energiataristu suuniste kohta, artikkel 8.

³⁰ Ettepanek võtta vastu direktiiv taastuvate energiaallikate, maagaasi ja vesiniku siseturu ühiseeskirjade kohta, artikli 7 lõige 6.

³¹ „From Red Tape to Smart Tape: Administrative Simplification in OECD Countries, Cutting Red Tape“ („Üleminek bürokraatialt nutikatele lahendustele: halduse lihtsustamine OECD riikides“, bürokraatia vähendamise rubriik), OECD iLibrary (https://www.oecd-ilibrary.org/governance/from-red-tape-to-smart-tape_9789264100688-en).

Taani puhul on kontaktpunktiks määratud Taani energiaamet, kes annab üldisi juhiseid haldusprotsessi, sealhulgas taastuenergiaarajatiste rajamiseks ja käitamiseks vajalike meetmete kohta. Meretuuleenergia valdkonnas väljastab Taani energiaamet ise lube projektidele, mille asukoht on Taani territoriaalvetes ja majandusvööndis. Taani energiaamet valmistab ette ja väljastab litsentse, kohaldades korduvat protsessi asjaomaste ametiasutustega, ning edastab ametiasutustele projektide kohta teavet, et lepitada vastuolulisi huve³².

Rootsis on Rootsi energiaametile ülesandeks tehtud luua digitaalne kontaktpunkt ja vastutada selle tegevuse eest. Kontaktpunkti kaudu tuleb luua otsekontakt juhtumiga tegelevate asutustega. RED II üle võtavad siseriiklikud õigusnormid sisaldavad ka kontaktpunkti abistavate ametiasutuste loetelu, sealhulgas merendusküsimuste, keskkonnakaitse, rahvusliku pärandi ja põllumajanduse eest vastutavatest ametiasutustest, agentuuridest ja omavalitsustest.

Soomes on ühtse kontaktpunkti ülesandeks anda menetlusnõu taastuenergia tootmise jaamadele lubade andmise ja muude haldusmenetluste kohta. Siseriiklikud õigusnormid sisaldavad loetelu elementidest, mille kohta kontaktpunkt peab nõu andma, ja nende seas on kaitsejõudude arvamus tuuleenergiaarajatise ehitamise vastuvõetavuse kohta.

b. *Veel näiteid haldusmenetluste lihtsustamise heade tavade kohta peale RED II*

Kui eri haldusasutused peavad kooskõlastama oma tegevuse ja andma oma heakskiidu, võib ühe haldusasutuse vastuse puudumist, mis takistab järgmiste sammude tegemist, leevendada ametiasutuse vaikiva nõusoleku kehtestamisega selgelt määratletud tingimustel, välja arvatud juhul, kui vastus on ELi või liikmesriigi õiguse kohaselt nõutav. **Hispaania** kehtestas hiljuti 2020. aasta dekreediga oma tarbeks toodetava energia rajatiste ja fotoelektriliste päikeseelektrijaamade puhul ametiasutuse vaikiva nõusoleku teatavates haldusetappides. Kui üksteisele peavad vastama mitu asjaomast ametiasutust ja nad ei tee seda 30 päeva jooksul, loetakse asjaomane haldustoiming heaks kiidetuks.

Mis puudutab digivahendite ja -lahenduste laiemat kasutamist loamenetluses, siis on RED II-s sätestatud nõue, mille kohaselt on taotlejatel lubatud esitada asjaomased dokumendid ka digitaalselt³³. Lisaks sellele võib elektroonilise teabevahetuse kasutamine pabervormide asemel ja eri taotlusprotsesse ühtlustavate digitaalsete teabevahetusplatvormide kasutamine aidata ka lube väljastavate asutuste töötajaid taotluste menetlemisel, olla aluseks järelevalve tegemisel ja parandada menetlusi. See suurendaks ka läbipaistvust projektide elluvijate jaoks seoses nende taotluse seisuga ning võimaldaks kõikidel osalevatel asutustel tutvuda projekti ühe ja sama tsentraliseeritud kandega.

Sellega seoses on Küpros lisanud oma riiklikku taaste- ja vastupidavuskavasse reformi, millega luuakse taastuenergiaprojektidele loa andmise tõhustamiseks digitaalne ühtne kontaktpunkt. Riikliku taaste- ja vastupidavuskava kohaselt on Küpros taotlenud ka tehnilist abi struktuurireformide toe peadirektoraadilt, et aidata välja töötada ühtse kontaktpunkti loomiseks vajalikku metoodikat. **Saksamaa** Alam-Saksi liidumaa on võtnud

³² Ülemaailmne tuuleenergiaaruanne „Global Offshore Wind Report 2021“, Ülemaailmse Tuuleenergeetika Nõukogu, <https://gwec.net/global-offshore-wind-report-2021/>.

³³ RED II artikli 16 lõige 2.

immissioonikaitserakenduste puhul kasutusele elektroonilise loataotlusvormi (ELiA),³⁴ mida kasutavad kaheksa Saksamaa liidumaad ja mis võimaldab taotlusdokumentide krüpteeritud esitamist. **Madalmaades** on maismaa tuuleenergia ja maismaa päikeseenergia rajatiste jaoks olemas veebiplatvorm „Füüsiliste aspektide ühtne luba“. Olenemata sellest, kas loamenetluse eest vastutav asutus on kohalik omavalitsus või provintsi või riigi valitsus, on veebiplatvorm juurdepääsetav nii vastutavale asutusele kui ka projekti arendajale. Lisaks kasutavad mõned provintsid veebiplatvormi ka keskkonnaloa taotlemiseks.

Kodanike ja taastuvenergiakogukondade suutlikkuse suurendamise alase teabe, nõustamise ja koolituse seisukohast on olulised ka ühtsed teabepunktid. Teave, mis käsitleb nii riigi kui ka kohaliku tasandi ametiasutusi, võib hõlmata muu hulgas teavet litsentside ja lubade saamise menetlusnõuete kohta. Selliste teabepunktide arendamiseks võib toetust anda ka energiakogukondade võrgustikele.

4. Piisavad inimressursid ja lube väljastavate üksuste koolitamine

Üha suurema arvu projektilubade menetlemine nõuab, et lube väljastavatel asutustel ja võrguettevõtjatel oleks piisaval arvil asjakohase kvalifikatsiooniga töötajaid, samuti peavad olemas olema keskkonnamõju hindamise eest vastutavad töötajad ja apellatsioonimenetlustega tegelevad siseriiklikud kohtud. Nagu on selgitatud kava „RES Simplify“ käsitlevas vahearuanes ja nagu leidis kinnitust ka komisjoni käesoleva algatuse raames korraldatud konsultatsioonides, on praegu paljudes liikmesriikides projektide ellurakendamise oluliseks takistuseks töötajate vähesus lube väljastavates asutustes: kas ei ole piisavalt töötajaid ja/või ei ole töötajatel projektitaotluste menetlemiseks vajalikke teadmisi või oskusi. Aruande järelduste kohaselt on töötajate puudus väidetavalt rohkem levinud suurtes liikmesriikides, kus probleem on riigi tasandil suurem kui piirkonna tasandil, samal ajal kui asjatundlikkuse puudumine on tavalisem turgudel, kus teatavat tehnoloogiat tuntakse vähem ja lõpuleviidud projekte on vähem. Asjatundlikkust on sageli vajaka kohalikul tasandil, kus töötajatel on vähem võimalusi spetsialiseeruda ja/või on see seotud keeruliste tehniliste ja juriidiliste küsimustega. See on eriti levinud maapiirkondades, kus haldussuutlikkus on väike, kuid kus kavandatakse suuri taastuvenergiaprojekte. Personaliprobleemid mõjutavad muid takistusi, kuna ametiasutused ei suuda oma tööd omavahel kooskõlastada, mis võimaldaks haldusprotsesse sujuvamalt korraldada. See hõlmab ka ühtse kontaktpunkti rakendamist, kus töötajate või asjakohaste teadmiste puudumine võib haldusmenetlustes probleeme juurde tekitada³⁵. Seega on hädavajalik tagada asjaomastes sektorites asjakohased oskused ja atraktiivsed töökohad eri haldustasanditel, sealhulgas lube väljastavates asutustes.

Selleks et lahendada ühelt poolt personalipuuduse ja teiselt poolt oskuste nappuse probleem, on vaja sihipärast ja ennetavat lähenemisviisi. Selle lähenemisviisi raames ja kooskõlas

³⁴ [Elektronisches Genehmigungsverfahren - Version 2.7, Nds. Gewerbeaufsicht \(niedersachsen.de\)](https://www.niedersachsen.de/elektronisches-genehmigungsverfahren-version-2.7)

³⁵ Euroopa Komisjon, energeetika peadirektoraat, Tallat-Kelpšaité, J., Brückmann, R., Banasiak, J. *et al.*, „Technical support for RES policy development and implementation – Simplification of permission and administrative procedures for RES installations (RES Simplify)“ („Taastuvenergia poliitika väljatöötamise ja rakendamise tehniline tugi – taastuvenergiarajatistele lubade andmise ja haldusmenetluste lihtsustamine (RES Simplify)“). Vahearuanne, 2021, <https://data.europa.eu/doi/10.2833/239077>.

Euroopa Komisjoni soolise aspekti arvestamise lähenemisviisiga kõigis valdkondades,³⁶ sealhulgas rohe- ja digiüleminekus, tuleks erilist tähelepanu pöörata naiste osaluse suurendamisele ja kõigil tasanditel kõigile võrdsetele võimaluste tagamisele.

Liikmesriikidel paluti oma riiklikus energia- ja kliimakavas esitada teavet kogu aastateks 2021–2030 kavandatud taastuvenergia ülesseatud tootmisvõimsuse kohta, jaotatuna uueks võimsuseks ja ajakohastamiseks, tehnoloogialahenduste ja sektorite kaupa megavattides (MW). Liikmesriikidel paluti kindlaks määrata ka teabe esitamise ja koolituse pakkumise erimeetmed. See kavandatud ülesseatud võimsus koos hinnanguga lisavõimsuse kohta, mis saavutatakse olemasolevate töötajatega, peaks suunama liikmesriike lube väljastavate asutuste personali- ja eelarvevajaduste hindamisel.

Kuigi tööhõiveandmed lube väljastavate asutuste kohta on piiratud, andis Aragóni piirkond 2018. aastal **Hispaanias** välja 1 100 MW mahus uusi maismaa tuuleparkide lube, kusjuures 30 töötajat on täielikult pühendunud tuule- ja päikeseenergiaprojektide loa taotluste menetlemisele³⁷. **Soome** on eraldanud oma riikliku taaste- ja vastupidavuskava raames 6 miljonit eurot, et palgata aastatel 2021–2023 ajutiselt töötajaid keskkonnalubade ja -menetlustega tegelemiseks ning projektide menetlemiseks ning et toetada uusi energiatehnoloogialahendusi, sealhulgas meretuuleenergiat, suuremahulist päikeseenergiat ja geotermilist energiat. Rahalist toetust kasutatakse selleks, et katta personalikulud, mis on seotud keskkonnamõju hinnangute hindamise ja keskkonnamoju andmise otsuste peale esitatud kaebuste menetlemisega ning kohalike ja piirkondlike omavalitsuste toetamiseks maakasutuse planeerimise ja ehituslubade andmise tagamisel. **Itaalia** on loonud 40liikmelise rakkerühma, mida juhib ökoloogilise ülemineku ministeerium ja mis on pühendunud Itaalia riikliku energia- ja kliimakava ning riikliku taaste- ja vastupidavuskava elluviimisele. Rakkerühma ülesanne on kiirendada keskkonnamõju hinnangute menetlemist. Igal rakkerühma liikmel on vähemalt viieaastane töökogemus ja vajalikud oskused, et hinnata taastuvenergiaprojektide tehnika-, keskkonna- ja maastikuaspekte. **Saksamaa** maismaa tuuleenergia projektidele lubade andmise 18punktilises lihtsustamiskavas on liidumaadele pandud kohustus tagada, et planeerimise ja kinnitamise eest vastutavatel asutustel on loataotluste menetlemiseks piisavalt töötajaid ja vajalik tehniline varustus. Lisaks sisaldab Saksamaa koalitsioonileping viidet välistele projektimeeskondadele, et kergendada lube väljastavate asutuste koormust.

Tagamaks, et taastuvenergiaprojektide lubade hindamise eest vastutavate asutuste töötajatel on asjakohased teadmised, võiks üks võimalik esimene samm praeguse oskuste nappuse kõrvaldamiseks olla programmi „Erasmus+“ alliansi loomine oskustevalase valdkondliku koostöö tegemiseks ametiasutuste, ettevõtjate, sotsiaalpartnerite ning haridus- ja koolitusasutuste vahel. 2021. aastal korraldati tööstusökosüsteemide ümarlauaarutelude raames Euroopa oskuste pakti kõrgetasemeline ümarlauaarutelu, kuhu kogunesid taastuvenergiatööstuse sidusrühmade esindajad,³⁸ et kaasata sidusrühmi oskuste pakti. Oskuste pakt on uus kaasamismudel majanduse elavdamiseks ja Euroopa tööstusstrateegia elluviimiseks ning rohe- ja digiüleminekuks vajalike oskustega seotud probleemide lahendamiseks. Selle eesmärk on kõrvaldada oskuste nappus kõigis tööstuse ökosüsteemides, kaasates ettevõtjaid, töötajaid, riigi, piirkonna ja kohaliku tasandi ametiasutusi,

³⁶ Võrdõiguslikkuse liit: soolise võrdõiguslikkuse strateegia 2020–2025, COM/2020/152 final, kättesaadav veebisaidil https://ec.europa.eu/info/policies/justice-and-fundamental-rights/gender-equality/gender-equality-strategy_et.

³⁷ Allikas: WindEurope.

³⁸ <https://ec.europa.eu/social/BlobServlet?docId=25042&langId=en>

sotsiaalpartnereid, tööstusorganisatsioone, kutsehariduse ja -õppe pakkujaid, kaubanduskodasid ja tööturuasutusi, et investeerida täienduskoolituse ja ümberõppe meetmetesse. Ümarlaua järelmeetmena on komisjon valmis kaasa aitama ulatusliku oskuste partnerluse ettevalmistamisele maismaa taastuenergia valdkonnas. Lisaks on kättesaadavad asjakohased ELi rahastamisvõimalused (nt LIFE, ühtekuuluvuspoliitika fondid, tehnilise abi instrumendid). Sellega seoses on tähtis ka diplomite, oskuste ja kvalifikatsioonide vastastikune tunnustamine kogu ELis, seda eelkõige ELi piirialadel³⁹.

Erilist tähelepanu tuleb pöörata vajadusele tagada, et koolituse ja oskustega seotud algatused oleksid spetsiaalselt suunatud ka piirkondlike ja kohalike lube väljastavate asutuste töötajatele, ning arvesse tuleb võtta nende ülesannete eripära. Sellega seoses julgustatakse liikmesriike võtma asjaomaseid meetmeid ja pakkuma piisavalt koolitusvõimalusi.

Juba praegu viiakse ellu meretehnoloogia oskuste alase valdkondliku koostöö kava, mille raames töötatakse avamere taastuenergia alaste oskuste strateegia kallal, samuti uuritakse sektori potentsiaali olla digi- ja roheülemineku hooandja. Haldustegevuse mestimine võib olla eriti asjakohane avameresektoris, kuna mõned liikmesriigid annavad esimest korda lube avamere taastuenergia projektidele, samal ajal kui teistel on selles vallas rohkem kogemusi.

Teabevahetuse hõlbustamiseks, suuremahuliste taastuenergiaprojektide elluviimise lihtsustamiseks ja suutlikkuse suurendamise tungiva vajaduse leevendamiseks võiksid liikmesriigid kavandada ka lube väljastavate asutuste vabatahtlike platvormide loomist. Sellised platvormid võiksid toimida teadmisi jagavate andmehoidlatena, pakkudes parimaid tavasid, eesmärgiga suurendada tõhusust või teha kindlaks liikmesriikide eri protsesside koostoime. Peale selle, nagu kogeti ka taristuprojektide puhul, võiksid projektide elluviijad saada kasu suutlikkuse suurendamise algatustest, mille eesmärk on kõrvaldada lube väljastavatele asutustele esitatud dokumentide ja uuringute halvast kvaliteedist tulenevad viivitused.

5. Taastuenergiaprojektide asukoha parem kindlaksmääramine ja planeerimine

Suuresti taastuvatel energiaallikatel põhinev vähese CO₂-heitega energiasüsteem nõuab üldiselt rohkem ruumi kui traditsiooniline energiasüsteem, mida iseloomustavad suuremad, tsentraliseeritud energiatootmisjaamad. Kuna Euroopa on suures osas tihedalt asustatud maailmajagu, on vastuolud maakasutuses ning vajadus tasakaalustada erinevaid avalikke hüvesid ja huve seal sagedased. Taastuenergiaprojektid seisavad silmitsi konkurentsiga juurdepääsu pärast sobivatele aladele ja maa/mere kasutuspiirangutega, mis tulenevad eelkõige põllumajandusest/kalandusest, meretransporditeedest, kultuuripärandist ja kaitsevaldkonna tegevusest. Seetõttu on taastuenergia kasutuselevõtu kiirendamisel keskmise pikkusega ja pikaajalises plaanis määravad hästi kavandatud ruumiline planeerimine ja analüütilised teostatavusuuringud. Nendega sekkutakse varajases etapis ja tänu nendele on võimalik vähendada keskkonnamõju, vastuolusid maa-/merekasutuses ning suunata projektide arendajad sobivatesse kohtadesse, mis omakorda võib kiirendada loamenetlust.

³⁹ Komisjoni aruanne „ELi piirialad: Euroopa integratsiooni eluslaborid“, COM/2021/393 final.

a. Maa/merekasutuspiirangud ja sobivate alade kindlaksmääramist hõlbustavad head tavad

Strateegilisem lähenemisviis taastuvate energiaallikate kasutuselevõtu kohtade kindlaksmääramisel ruumilise planeerimise abil aitab tagada piisava ruumi ELi eesmärkide saavutamiseks vajaliku täiendava taastuvenergia tootmisvõimsuse jaoks. See puudutab nii taastuvatest energiaallikatest elektrienergia tootmiseks kasutatavat avamere- kui ka maismaatehnoloogiat ning taastuvenergiaallikatest soojusenergia tootmise sektorit. Selliste planeeringute asjakohane haldustasand võib tehnoloogiati erineda: näiteks tuleks tuuleenergiarajatiste jaoks sobivad kohad kindlaks määrata piirkonna tasandil, samal ajal kui väikeste päikeseenergiarajatiste asukohad saab kindlaks määrata kohalikul tasandil. Mereruumi planeeringud töötatakse välja riigi tasandil, üha enam koostöös samas merealapiirkonnas asuvate naaberriikidega. Avamerestrateegias⁴⁰ selgitati, et mereruumi planeerimine on nende tehnoloogialahenduste kasutuselevõtu peamine tugisammas. Muudetud üleeuroopalisi energiavõrkusid (TEN-E) käsitlevas määruses nõutakse, et liikmesriigid teeksid koostööd avamere taastuvenergia kasutuselevõtu eesmärkide seadmisel 2050. aastaks koos vahe-eesmärkidega 2030. ja 2040. aastaks. Teatises kava „REPowerEU“ kohta kutsus komisjon liikmesriike üles kiiresti kindlaks määrama taastuvenergiaprojektide jaoks sobivad maismaa- ja merealad vastavalt oma riiklikule energia- ja kliimakavale ning oma panusele 2030. aasta läbivaadatud taastuvenergiaeesmärgi saavutamisse. Kaardistamise käigus tuleks nimetada taastuvenergia tootmise arendamiseks eriti sobivad selgelt kindlaks määratud piiritletud alad (eriti sobivad alad), vältides samal ajal nii palju kui võimalik keskkonna seisukohast väärtuslikke alasid ja seades muu hulgas prioriteediks kahjustatud maa, mida põllumajanduses ei kasutata.

Sellega seoses oleks kasulik uurida kahjustatud alade, näiteks vanade karjäärade, suletud kaevanduste, prügilate või vanade tööstuspiirkondade, parklate ja transpordikoridoride, nagu maanteed ja rööbasteede äärsete alade kasutamise võimalust. Mõnel juhul võib lisakasu anda mahajäetud tööstusalade arendamine taastuvenergia tootmiseks, näiteks linnapiirkondade ja teedevõrkude ning võrguühenduste ümbrus. Teisest küljest oleks selleks vaja lahendada seotud probleemid, nagu saaste, lahendamata omandiprobleemid või mahajäetud tööstusalade uuendamiseks stiimulite puudumine.

Oluline on see, et õiglase ülemineku kontekstis võivad üleminekuetapis olevates söepiirkondades asuvad söekaevandused muutuda atraktiivseteks kohtadeks, et need tuule- ja päikeseenergia tootmiseks või isegi geotermiliseks või vesiniku tootmiseks ümber ehitada, olenevalt asukohast ja ümbritsevast tööstusökosüsteemist. Üldiselt on söetootmispiirkondadel oluline potentsiaal taastuvenergia kasutuselevõtuks: hinnanguliselt umbes 1,4 GW tuuleenergiat ja 2,7 GW päikeseenergiat⁴¹. Endiste fossiilkütuste kasutamise kohtade lisaelis on see, et sageli on seal hea võrguühendus ja töäjõud on kohapeal olemas. Näiteid leidub **Hispaanias, Kreekas ja Ungaris** ning **Saksamaa** uurib võimalusi ujuvate fotoelektriliste seadmete kasutamiseks järvedel, mis on tekkinud endiste pruunsöe kaevandamise piirkondade taastamise tulemusena.

⁴⁰ ELi strateegia avamere taastuvenergia potentsiaali kasutamiseks kliimaneutraalsuse saavutamise eesmärgil, COM(2020) 741 final.

⁴¹ „Clean energy technologies in coal regions“ („Puhta energia tehnoloogiad söekaevanduspiirkondades“), Kapetaki, Z. toimetaja(d), Luxembourg, 2020, doi:10.2760/384605.

RED II-s ei ole seni sätestatud erinõudeid asukoha valiku või taastuenergia arendamise seisukohast prioriteetsete alade kindlaksmääramise kohta. Sellegipoolest on **Itaalia** kehtestanud RED II artiklit 15 üle võtvates siseriiklikes õigusaktides taastuenergiarajatiste paigaldamiseks sobivate alade kindlaksmääramise suhtes kohaldatavad eeskirjad. Kindlaksmääratud aladele ülesseatav koguvõimsus peab olema vähemalt võrdne riiklikus energia- ja kliimakavas määratud võimsusega, mis on vajalik taastuenergia arendamise eesmärkide saavutamiseks. Nendes eeskirjades on ka täpsustatud, et taastuenergia jaoks sobivate alade väljaselgitamisel tuleb arvesse võtta mõju keskkonnale, kultuuripärandile ja maastikule ning muid olulisi kaalutlusi, nagu ressursside ja võrgutaristu olemasolu.

Eri valitsustasandite vaheline tegevuse kooskõlastamine on väga oluline eelkõige liidumaades või autonoomsete piirkondadega riikides. **Saksamaal** peavad liidumaad esitama föderaalvalitsusele aruande taastuvate energiaallikate olukorra kohta, sealhulgas lubatud taastuenergiarajatiste, ajakohastamise edenemise ja maa-ala kohta, mis on vastavalt piirkondlikele ja linnapiirkondade maakasutuskavadele tuuleenergia edasiseks kasutuselevõtuks kättesaadav. Koalitsioonilepingus on ette nähtud, et kaks protsenti maa-alast eraldatakse maismaa tuuleenergia tarbeks. Hesseni ja Schleswig-Holsteini liidumaal on seda juba edukalt rakendatud.

Lisaks toetavale ruumilise planeerimise raamistikule võivad sobiva maa kindlakstegemist (nt potentsiaali näitamine tehnoloogia kaupa,⁴² piirangualad, põllumajanduses mittekasutatav kahjustatud maa, võrgu kättesaadavus, olemasolevad projektid ja andmed/uuringud, keskkonnavalused eelhindamised) hõlbustada digivahendid, nagu geoinfosüsteemi (GIS) veebipõhised andmebaasid ja kinnistusraamatud. Liidu tasandil saab mõningaid neid andmeid energia- ja tööstusgeograafia laborilt (Energy and Industry Geography Lab (EIGL))⁴³. Komisjon lõpetas äsja EIGLi andmekogumite lisamise. Need andmekogumid võivad aidata liikmesriikidel kindlaks teha tuule- ja päikeseenergia projektide jaoks sobivad alad. Kuigi asjakohased andmekogumid sõltuvad hinnatavast taastuenergiaallikast, on EIGLisse juba lisatud järgmised andmed: Natura 2000 alad, riiklikult määratud alad, peamised bioloogilise mitmekesisuse alad ja tähtsad linnualad ning mullastikuandmed⁴⁴.

Kuigi selliste andmekogumite lisamine kaardistamisvahendisse ei too kaasa mingeid piiranguid taastuenergia taristute kasutuselevõtmisel kooskõlas asjakohaste õigusaktidega, hõlbustab see nende kasutuselevõttu, vähendades samal ajal vastuolusid. Kaardistamisvahend on seega abivahend toetamiseks planeerimisvalikute tegemisel riiklike ja piirkondlike ametiasutusi, kellel ei pruugi muidu olla vahetut juurdepääsu kõigile olemasolevatele andmetele, mis on eriti kasulik projektide puhul, millel on tõenäoliselt piiriülene mõju. See omakorda peaks suunama ja toetama ettevõtjate investeerimisotsuseid, mis põhinevad prognoositavusel ja selgusel. Komisjon kavatses seda kaardistamisvahendit edasi arendada ning lisada sinna täiendavaid andmekogumeid ja liikmesriikide ruumilise planeerimise digivahendite linke.

Taanis kasutatav veebiplatvorm Taani Keskkonnaportaali⁴⁵ on riigi, omavalitsuste ja piirkondade ühine avalik-õiguslik partnerlus. Kogu riiki hõlmav portaali sisaldab

⁴² Vt nt vahend REZoning, mis on kättesaadav veebisaidil <https://rezoning.energydata.info/>.

⁴³ <https://ec.europa.eu/energy-industry-geography-lab>

⁴⁴ Koostatud on ka seletuskiri andmepiirangute, tabelüinkade ja eri kihtide kasutamise kohta (nt selgitus, et tuule- ja päikeseenergia projektid võivad asuda Natura 2000 aladel tingimusel, et järgitakse elupaikade direktiivi sätteid).

⁴⁵ <https://miljoportal.dk>

piirkonnapõhiseid andmeid keskkonna, vee, looduse ja maakasutuse kohta. See võimaldab ametiasutustel ajakohastada andmeid eri haldusüksuste, sektorite ja geograafiliste piirkondade kohta ning nendega tutvuda. Erasisikud ja spetsialistid saavad portaali kasutada ka selleks, et vaadata andmeid eri maakasutuspiirangute kohta, mis on seotud nt looduse kaitse ja säilitamise, liinide rajamise ja planeerimisega konkreetsetes piirkondades⁴⁶. **Horvaatias** kasutatav Horvaatia Vabariigi avatud andmete portaal on andmeplatvorm, mida kasutatakse avaliku sektori koostatud avaandmete, sealhulgas asukohatuvastuse, meteoroloogia- ja keskkonnaandmete kogumiseks, liigitamiseks ja jaotamiseks. **Poolas** toetab Euroopa Komisjon geoinfosüsteemiga ühendatud endiste ja praeguste söekaevanduskohtade andmebaasi koostamist, mille eesmärk on kindlaks teha, kas kaevandusi on võimalik taaskasutada, muu hulgas puhta energia lahenduste kasutuselevõtuks. Samalaadset projekti toetas komisjon ka **Kreekas**. **Belgias** Brüsseli piirkonnas saavad kodanikud kontrollida, milline on nende majakatusse fotoelektrilise energia tootmise potentsiaal⁴⁷. Väikese võimsusega maasoojuspumparajatiste litsentsimise ja lubade andmise lihtsustamiseks on mõnes **Austria**, **Prantsusmaa**, **Saksamaa** ja **Itaalia** piirkonnas juba kasutusel geoloogilistel uuringutel põhinevad kolmetsoonilised nn valgusfoorisüsteemid, mis näitavad ära tsoonid, kus on vaja lihtsalt puurimisest teada anda, tsoonid, kus on selleks vaja luba, ning tsoonid, kus puurimine on keelatud.

b. Ruumi mitmeotstarbeline kasutamine

Veel üks võimalus maa-/merekasutuse piirangutega toime tulla on hõlbustada ruumi mitmeotstarbelist kasutamist. Selline mereruumi planeerimise viis võib toetada energiataristu ja laevateede kooseksisteerimist ning aidata kaasa mereökosüsteemide kaitsele. Taastuvenergiaprojektide jaoks kättesaadavat ruumi saab optimeerida muude lähenemisviiside abil, nagu põllumajandusega seotud päikeseenergiatootmine või ujuvad päikeseenergiarajatised. Siseriiklikes õigusaktides sätestatud piirangute kaotamine, millega keelatakse ruumi mitmeotstarbeline kasutamine, või mitmeotstarbelise kasutamise raamistiku loomine võib viia suurema hulga projektideni. Uute mitmeotstarbeliste projektide toetamiseks on vaja teha ka uuendusi lubade andmise valdkonnas, mis on tavaliselt väga valdkonnakeskne protsess.

Eespool nimetatud EIGLi kaardistamisvahend sisaldab nüüd ka andmeid olemasolevate reoveepuhastite kohta, mida võiks kasutada taastuvenergiaprojekte jaoks ja mida arendatakse edasi, et hõlbustada ruumi mitmeotstarbelist kasutamist.

Mitu liikmesriiki (sealhulgas **Saksamaa**, **Itaalia**, **Prantsusmaa**, **Hispaania** ja **Poola**) uurivad suuniseid põllumajandusega seotud päikeseenergiatootmise algatuste kohta, mis on viimastel aastatel laiemalt levima hakanud tava kombineerida omavahel põllumajandustegevus ja päikeseenergia tootmine. Ruumi kaheotstarbeline kasutamine põllumajandusega seotud päikeseenergiatootmise teel võib aidata saavutada üldsuse heakskiitu ning tuua otsest kasu põllumajandustootjatele ja maakogukondadele. Teadusuuringud näitavad, et need lähenemisviisid võivad tuua ka lisakasu, nagu parem veesäilitus kuivades piirkondades ja

⁴⁶ Seeга tekitavad ebakindlust veel ainult võimalikud arheoloogilised leiud.

⁴⁷ https://geodata.environnement.brussels/client/solar/?_ga=2.96364508.1780876011.1647281973-1886784996.1647281973

üldine parem tootlikkus⁴⁸. Riigi ja piirkonna tasandil oleks kasulik jõuda üksmeelele määratluste ja mõjukriteeriumide suhtes. See sillutaks teed põllumajandusega seotud päikeseenergiatootmise süstemaatilisemaks lubamiseks maakasutuskavades ja aitaks vältida negatiivset mõju põllumajandustootjatele.

Samalaadset tava on hakatud rakendama ka mereruumi puhul, nii et **Belgia** on oma mereruumi planeeringus määranud kindlaks kohad tegevuste, st toidutootmise (kalandus, vesiviljelus) ja avamere taastuenergia samaaegseks arendamiseks, suurendades seeläbi koostoiimet ja kavandatud mitmeotstarbelist kasutust. Mitmeotstarbelist kasutust võib arendada ka uute tegevuste olemasolevatele lisamise kaudu⁴⁹. Võimalik on ka ühendada meremajandustegevus looduskaitsega (nt Natura 2000 aladel) või alade taastamisega.

c. Kogukonna heakskiit ja kaasamine

Keskselt kindlaks määratud kasutuselevõtu- või ruumikasutuseesmärgid võivad olenevalt riigi eripärast olla olulised, kuna omavalitsused kipuvad sageli käsitama taastuenergia arendamist kohalikust vaatenurgast ega võta alati arvesse riiklikke taastuenergiaeesmärke. Teisest küljest tuleks taastuenergia arendamine kohalikul tasandil omaks võtta, mitte pidada seda kohalikele kogukondadele nende kahjuks pealesurutud tegevuseks. Seetõttu on üldsuse varajane kaasamine piirkondlike või kohalike ruumiplaneeringute paikapanelisse ülioluline,⁵⁰ samuti on olulised meetmed, mis võimaldavad kohalikel kogukondadel läheduses asuvatest taastuenergiarajatistest kasu saada, seda ka üldisemalt sotsiaalselt õiglase rohepöörde perspektiivis. Seda on võimalik saavutada energiakogukondade,⁵¹ elektrikulude vähendamise või rahalise osaluse kavade („kaasomand“ või „kaasnevad hüved“) või piirkonna tööstuse arengukavade kaudu.

Selliseid süsteeme võib korraldada eri kujul, nt rahastus riiklikest või piirkondlikest allikatest, mis eraldatakse kohalikele omavalitsustele alade ja ressursside pakkumiseks, rajatiste käitajad, kes maksavad kohalikele omavalitsustele otse eritasu või maksu, või rajatiste käitajad, kes teevad vabatahtlikult makseid piirkonna ühendusele eesmärgiga kohalikku olukorda parandada. Sellised maksed peaksid olema seotud erieesmärkidega, et suurendada kodanikele pakutavaid sotsiaalhüvesid, näiteks sotsiaalteenused (nt lasteaed, tervishoiuteenused) või taristu (nt tänavad või ühistransport). Selge õigusraamistikuga

⁴⁸ Barron-Gafford, G.A., Pavao-Zuckerman, M.A., Minor, R.L. *et al.*, „Agrivoltaics provide mutual benefits across the food–energy–water nexus in drylands“ („Põllumajandusega seotud päikeseenergiatootmine toob kuivadel aladel toidu-, energia- ja veevõrgustikus vastastikust kasu“). *Nat Sustain* 2, lk 848–855 (2019). <https://doi.org/10.1038/s41893-019-0364-5>; Hassanpour Akeh E, Selker JS, Higgins CW (2018), „Remarkable agrivoltaic influence on soil moisture, micrometeorology and water-use efficiency“ („Põllumajandusega seotud päikeseenergiatootmise märkimisväärne mõju mulla niiskusele, mikrometeoroloogiale ja veekasutuse tõhususele“). *PLoS ONE* 13(11): e0203256. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0203256>.

⁴⁹ Näiteks saab avamere tuuleparkide taristut kasutada vesiviljeluse, muu hulgas rannakarpide kasvatamise arendamiseks, nagu on tehtud projekti EDULIS (2017–2019) raames. Lisateavet selle kohta leiab 2021. aasta juuni väljaandes „Best Practice Guidance in Multi-Use Issues and Licensing Procedures“ („Mitmeotstarbelise kasutamise probleemide ja litsentsimenetluste parimate tavade juhend“), <https://maritime-spatial-planning.ec.europa.eu/msp-resources/ec-msp-studies>.

⁵⁰ Kui üldsuse osalemine on projekti tasandil hästi kavandatud, võib ka see toetust suurendada, kuid see on kasutoovam siis, kui seda kombineeritakse üldsuse osalemisega varasemas kavandamisetapis.

⁵¹ Taastuenergia direktiivis määratletud taastuenergiakogukonnad, elektrituru direktiivis määratletud kodanike energiakogukonnad või muud liiki energiakogukonnad.

välditakse igal üksikjuhul eraldi läbirääkimiste pidamist, mis võib viia ebavõrdsete tulemusteni ja millega võib kaasneda suurem avaliku üleastumise oht.

Riigi tasandil kasutusele võetud süsteemide näited on **Taani** nn roheliste fondide kava kohalikele omavalitsustele, kes lubavad oma territooriumil ellu viia tuuleenergia projekte, **Luksemburgi** toetuskava kohalikele omavalitsustele või **Madalmaade** mitmesugustes piirkondlikes energiastrateegiates ette nähtud kohalike elanike minimaalne osalustasu. **Hispaania** Baleaaride kliimamuutusteseadus sisaldab erisätet, mille kohaselt peavad kõik üle 5 MW võimsusega taastuvenergiaprojektid reserveerima vähemalt 20 % investeeringutest kohalikule elanikkonnale. Kohaliku majanduse osalemise suurendamise teine viis on võimalus investeerida taastuvenergiaprojektide aktsiasse, mida näiteks **Prantsusmaal** propageeritakse rohelise majanduskasvu ühisrahastamise märgisega⁵². Sellised ühisrahastamismeetodid, nagu ka teatavad muud rahalise osalemise kavad, toovad siiski kasu ainult nendele kodanikele, kellel on võimalik projektidesse investeerida („kaasomand“ kas koos juhtimises osalemisega või ilma).

Taastuvenergiakogukonnad on väga võimas vahend, mille abil suurendada kohalike elanike aktiivset osalemist ja hüvesid energiasüsteemi ümberkujundamises. Samuti võivad need aidata lahendada energiaostuvõimetuse probleemi. **Kreekas** energiakogukondade kohta esitatud määratluse kohaselt peavad nad aktiivselt osalema energiaostuvõimetuse vähendamises ning tootmise, salvestamise ja energiasõltumatuse edendamises saartel. Sel eesmärgil on haavatavatel tarbijatel ja allpool vaesuspiiri elavatel kodanikel õigus virtuaalsele netomõõtmisele ja nad saavad kasutada kogukonna toodetud energiat, ilma et nad oleksid selle kogukonna liikmed (kui nad asuvad geograafiliselt lähedal). **Belgias** töötasid sotsiaalmajutusettevõtted välja uudse ärimudeli, mis näeb ette investeerimise päikesepaneelide paigaldamisse sotsiaalelamute katusele ning päikeseenergia ja toodetud elektri maksumuse lisamise üürihinnale. Üür on tänu projekti mastaapsusele praegustest elektrihindadest soodsam⁵³.

Piiriüleste energiakogukondade tähtsus ELi piirialadel võib olla suur⁵⁴. Interregi piiriülese koostöö programmi raames **Saksamaa** ja **Madalmaade** vahel ellu viidav projekt „SEREH“ (Emmeni-Hareni aruka energiakasutuse piirkond)⁵⁵ näitab selles valdkonnas juba teed. Projekti käigus arendatakse detsentraliseeritud piiriülest elektri- ja energiaturgu ning teised piirialad saavad tugineda selle projekti järeldustele ja soovitudele.

Mis puudutab kogukondade kaasamist energiasüsteemi ümberkujundamisse, siis käivitasid **Iirimaa** põhivõrguettevõtja EirGrid ning organisatsioonid Friends of the Earth ja Renewables Grid Initiative 2021. aastal ühise kolmeaastase projekti,⁵⁶ et kaasata kogukonnad Iirimaa energiasüsteemi ümberkujundamisega seotud probleemide ja võimaluste üle peetavasse dialoogi.

⁵² <https://www.ecologie.gouv.fr/label-financement-participatif>

⁵³ <https://aster.vlaanderen.nl/english-summary>

⁵⁴ Nii elektrituru direktiivis kui ka taastuvenergia direktiivis on liikmesriikidele sätestatud tingimused energiakogukondade piiriülese rakendamise võimaluste lisamiseks oma siseriiklikesse ülevõtmisaktidesse.

⁵⁵ <https://sereh.eu/en/sereh/>

⁵⁶ <https://renewables-grid.eu/activities/ird/our-energy-future.html>

Mõnel juhul tekitab üldsuse vastuseisu projektidele ka tuuleturbiinide lähedus elamutele. Sellistel juhtudel on kodanikud mures tekkivate ebameeldivuste pärast, nagu müra ja visuaalne mõju.

Tuuleturbiinide ja elamute vahelist kaugust käsitlevad eeskirjad on liikmesriigiti erinevad:⁵⁷ mõnel juhul sõltub vahekaugus piirkonnast või kohalikust omavalitsusüksusest või tuuleturbiinide asukohapiirkonna asustustihedusest. Teistel juhtudel määravad vahekauguse tuuliku masti kõrgus ja tiiviku läbimõõt.

Väga suured vahekaugused võivad müra vähendamise seisukohast anda vaid tühist lisaku, suurendades samal ajal teenindusteede ja tugitaristuga seotud kulusid ning viivad elektritootmise nõudlusest kaugemale⁵⁸. Sellega seotud piiravad eeskirjad võivad ka muuta suure osa maast projektide jaoks kättesaamatuks ja/või vähendada olemasolevate tuuleparkide kõige moodsama tehnoloogiaga ajakohastamise võimalust. Selle tulemusel peavad arendajad kaugusega seotud nõuete täitmiseks mõnikord paigaldama vananenud seadmeid väiksemate ja vähem tõhusate tuuleturbiinide kujul. Projektide arendajad võivad ka otsustada olemasolevate asukohtade ajakohastamise asemel kasutusaja pikendamise kasuks.

Eeskirjad, mis käsitlevad kaugust elamutest, peaksid põhinema faktidel ja tõenditel, st olema seotud müra ja visuaalsete häiringutega ning kehtestatud vajalikul miinimumtasemel⁵⁹. Eeskirjade kehtestamisel peavad liikmesriigid tasakaalustama vajaduse minimeerida tuuleturbiinide negatiivset mõju ja maksimeerida maa kättesaadavust projektide arendamiseks, võttes arvesse ka muid ruumilise planeerimise piiranguid. Lisaks on projektide arendajatele investeerimiskindluse tagamiseks vaja selget ja läbipaistvat teavet elamute kaugusega seotud piirangute kohta.

d. Keskkonnakaalutlused

Mõned kõige levinumad probleemid, millega taastuvenergiaprojektide arendajad asukoha valikul kokku puutuvad, on keskkonnaalaste õigusaktidega koosõla tagamise menetluste pikkus ja keerukus ning vastuolud keskkonnaalaldkonna huvirühmade või kodanikega. Load ja nendega seotud mõjuhinnangud on erinevate ühiskondlike huvide tasakaalustamise vahend, kuid need võivad tekitada ka suurt halduslikku ja kohtulikku keerukust ja suuri probleeme. Kui on vaja hinnata ja tasakaalustada erinevaid ühiskondlikke huve, võtab järelemõtlemine ja otsustusprotsess paratamatult aega. Seetõttu on vaja keskkonnakaalutlused integreerida taastuvenergia planeerimisse kohe alguses. See võimaldab kindlaks teha tõenäolise olulise keskkonnamõju ning kavandada meetmeid selle vältimiseks, vähendamiseks ja võimalikult suures ulatuses korvamiseks. Lisaks sellele leidub viise, mis võimaldavad liikmesriikidel ühtlustada menetlusi, et tagada koosõla keskkonnaalaste õigusaktidega ja hõlbustada projektide elluvijate poolt sobivate alade valimist. See aitab ka vähendada vastuolusid, mis võivad tekkida keskkonnarühmade ja üksikisikutega, aga ka eri tasandite ametiasutustega. Sellised vastuolud mõjutavad eelkõige tuule-, geotermilist ja hüdroenergiat, aga ka suure

⁵⁷ Teadusuuringute Ühiskeskuse väljaannete hoidla, „Wind potentials for EU and neighbouring countries: Input datasets for the JRC-EU-TIMES Model“ (europa.eu) („Tuule potentsiaal ELis ja naaberriikides: sisendandmed JRC-EU-TIMESi mudeli jaoks“).

⁵⁸ „Is setback distance the best criteria for siting wind turbines under crowded conditions? An empirical analysis“ („Kas vahekaugus on parim kriteerium tuuleturbiinide paigutamisel rahvarohketesse kohtadesse?“, empiiriline analüüs), *Energy Policy* 155 (2021) 112346. <https://doi.org/10.1016/j.enpol.2021.112346>

⁵⁹ Enamikus liikmesriikides kehtib reegel, et vähim vahemaa peab olema 500–1 000 meetrit.

võimsusega fotogalvaanilise päikeseenergia rajatise⁶⁰. Kuigi õiguskaitsse kättesaadavus on põhiõigus, võivad vaidluste kohtuvälise lahendamise mehhanismid ja lepitamine viia selliste vastuolude kiirema lahendamiseni.

i. ELi keskkonnavalastest õigusaktidest tulenevad nõuded ja nõuete järgimise ühtlustamise viisid

ELi õigus võib kaasa tuua **keskkonnamõju hinnangu** mitme nõude üheainsa projekti puhul. Sageli kehtestatakse riigi tasandil loamenetlustes spetsiifilised lisanõuded (nt kinnisvara, maakasutuse või kultuuripärandiga seotud küsimustes). Paljud õigusnõuded ja samaaegsed hinnangud ühe projekti kohta võivad põhjustada projekti kohaldamisel haldus- ja rakenduskulusid ning viivitusi, lahknevusi ja halduslikku ebakindlust. Keskkonnamõju hindamise direktiivi⁶¹ artiklis 2 on selge sõnaga sätestatud, et keskkonnamõju hindamise võib ühendada muude menetlustega. Tänu sellele saab keskkonnavaluste andmist märkimisväärselt lihtsustada, kui mitme direktiivi alusel (keskkonnamõju hindamise (KMH) direktiiv, keskkonnamõju strateegilise hindamise (KSH) direktiiv, elupaikade direktiiv ja linnudirektiiv, tööstusheite direktiivid, veepoliitika raamdirektiiv, Seveso direktiivid jne) tuleb teha mitu keskkonnamõju hindamist ja kaasatud on mitu ametiasutust. **Ühtse kontaktpunkti** põhimõtte kohaselt võib eespool nimetatud hindamised ja hinnangute heakskiitmise korraldada eraldi, kuid kooskõlastatult; need võib ka ühe protsessi osana liita⁶².

Taastuvenergiaprojektide sujuvat kasutuselevõttu võib toetada ka läbipaistev ja strateegiline planeerimine⁶³. Keskkonnavaluste puhul võiksid liikmesriigid suurendada õiguskindlust ja läbipaistvust, kohaldades taastuvenergiaprojektidele loa andmise jaoks vajalike planeerimisdokumentide suhtes süstemaatiliselt keskkonnamõju strateegilise hindamise (KSH)⁶⁴ direktiivi. Keskkonnamõju strateegiline hindamine võimaldab taastuvenergiaprojektide arendamist suurema kindlusega strateegiliselt planeerida, võttes samas arvesse keskkonnakohustusi. Riigi ametiasutused ja projektide arendajad võivad vajaduse korral tugineda keskkonnamõju strateegilise hindamise tulemustele ja võtta neid arvesse projekti edasisel arendamisel, eelkõige mõistlike alternatiivide väljaselgitamisel looduse kaitsmise ja säilitamise eesmärkide kontekstis. See võimaldab liikmesriikidel kasutada erinevate taastuvate energiaallikate energiapotentsiaali ja samal ajal leevendada energiaprojektide negatiivset keskkonnamõju. See soodustab integreeritumat ja tõhusamat territoriaalset planeerimist, mille puhul võetakse keskkonnakaalu arvesse planeerimisprotsessi varastes etappides ja palju strateegilisemal tasandil. Nii tekib konkreetse projekti tasandil ka vähem sisulisi ja üldsuse heakskiiduga seotud vastuolusid.

⁶⁰ Euroopa Komisjon, energeetika peadirektoraat, Tallat-Kelpšaité, J., Brückmann, R., Banasiak, J. *et al.*, „Technical support for RES policy development and implementation – Simplification of permission and administrative procedures for RES installations (RES Simplify)“ („Taastuvenergia poliitika väljatöötamise ja rakendamise tehniline tugi – taastuvenergiarajatistele lubade andmise ja haldusmenetluste lihtsustamine (RES Simplify)“). Vahearuanne, 2021, <https://data.europa.eu/doi/10.2833/239077>.

⁶¹ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 13. detsembri 2011. aasta direktiiv 2011/92/EL teatavate riiklike ja eraprojektide keskkonnamõju hindamise kohta (ELT L 26, 28.1.2012, lk 1–21), mida on muudetud Euroopa Parlamendi ja nõukogu 16. aprilli 2014. aasta direktiiviga 2014/52/EL (ELT L 124, 25.4.2014, lk 1).

⁶² Mis puudutab keskkonnamõju hindamise direktiivi ja looduskaitse direktiivi, siis keskkonnamõju hindamise direktiivi kohaselt tuleb järgida ühtse kontaktpunkti põhimõtet (liikmesriikidele on jäetud kaalutusruum).

⁶³ Seda on rõhutatud ka komisjoni teatises „ELi strateegia avamere taastuvenergia potentsiaali kasutamiseks kliimaneutraalsuse saavutamise eesmärgil“, COM(2020) 741 final.

⁶⁴ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 27. juuni 2001. aasta direktiiv 2001/42/EÜ teatavate kavade ja programmide keskkonnamõju hindamise kohta, EÜT L 197, 21.7.2001, lk 30.

Komisjon võttis hiljuti vastu muudetud metoodikasuunised elupaikade direktiivi 92/43/EMÜ artikli 6 lõigete 3 ja 4 sätete kohta, st Natura 2000 aladel elluviidavate kavade ja projektide asjakohase hindamise kohta⁶⁵. Need suunised koos tuuleenergeetika,⁶⁶ energiaülekande⁶⁷ ja hüdroenergia⁶⁸ valdkonna suunistega pakuvad palju praktilisi näiteid selle kohta, kuidas on võimalik projekti heakskiitmist hõlbustada, ilma et see kahjustaks looduskaitsevajadusi, muu hulgas strateegilise (ruumilise) planeerimise, kindlate keskkonnaandmete kasutamise ja sobivate leevendusmeetmete abil. Veepoliitika raamdirektiivi alusel on koostatud ka suunised,⁶⁹ milles selgitatakse eelkõige võimalusi, kuidas ühtlustada keskkonnamõju hindamise menetlusi, määrata kindlaks paremad alternatiivsed keskkonnameetmed, põhjendada ülekaaluka avaliku huvi olemasolu ja määrata kindlaks sobivad leevendusmeetmed.

Taastuenergiaprojektide puhul ei ole keskkonnamõju hindamine automaatselt kohustuslik ja liikmesriigid peaksid kehtestama selle kohta selged künnised, arvestades keskkonnamõju hindamise direktiiviga lubatud paindlikkust. Näiteks **Slovakkias** kohaldatakse keskkonnamõju hindamise seaduse sätteid ainult üle 5 MW võimsusega päikeseenergiajaamade suhtes. Elektri jaamade puhul, mille võimsus jääb vahemikku 5–50 MW, järgneb uurimisprotsess (st sõelumine). 50 MW ja suurema ülesseatud võimsusega päikeseenergiajaamade suhtes kohaldatakse kohustuslikku hindamist.

Veel üks võimalus menetlust kiirendada on edastada protsessi alguses projektiarendajale keskkonnamõju hindamise selged ja läbipaistvad kriteeriumid. Keskkonnamõju hindamise direktiivi kohaselt on arendajatel õigus taotleda pädevalt asutuselt arvamust, milles määratakse kindlaks hindamise sisu ja ulatus ning KMH aruandes esitatav teave. Paljudes liikmesriikides on selline ulatuse kindlaksmääramine kohustuslik (**Bulgaaria, Eesti, Luksemburg, Rumeenia, Soome, Taani, Tšehhi Vabariik**). Praktilised kogemused näitavad, et keskkonnateabe ulatuse ja üksikasjalikkuse täpsustamisega varajases etapis välditakse mitmekordset teabevahetust ja uusi taotlusi arendaja ja pädevate asutuste vahel hilisemas etapis ning kiirendatakse projekti heakskiitmist.

Selleks et hõlbustada ELi keskkonnavalastes õigusaktides sätestatud paindlikkusmeetmete kasutamist, peaksid liikmesriigid oma siseriiklikes õigusaktides täpsustama, et taastuvatest allikatest energiat tootvate jaamade kavandamist, ehitamist ja käitamist, nende ühendamist võrguga ja asjaomast võrku ennast peetakse **ülekaalukaks avalikuks huviks** ja riigi julgeoleku huve teenivaks, pidades silmas õigusakti ettepanekut, millega muudetakse ja tugevdatakse direktiivis (EL) 2018/2001 esitatud haldusmenetlussätteid. Seetõttu tuleks

⁶⁵ https://ec.europa.eu/environment/nature/natura2000/management/pdf/methodological-guidance_2021-10/ET.pdf

⁶⁶ https://ec.europa.eu/environment/nature/natura2000/management/docs/wind_farms_en.pdf

⁶⁷

https://ec.europa.eu/environment/nature/natura2000/management/pdf/guidance_on_energy_transmission_infrastructure_and_eu_nature_legislation_et.pdf

⁶⁸ https://ec.europa.eu/environment/nature/natura2000/management/docs/hydro_final_june_2018_et.pdf

⁶⁹ „Veepoliitika raamdirektiivi ja ülejutuste direktiivi ühine rakendusstrateegia. Juhenddokument nr 36. Keskkonnavalaste eesmärkide täitmisest vabastamine artikli 4 lõike 7 kohaselt“ https://circabc.europa.eu/sd/a/e0352ec3-9f3b-4d91-bdbb-939185be3e89/CIS_Guidance_Article_4_7_FINAL.PDF (eestikeelse versiooni saab alla laadida järgmiselt veebilehelt: <https://circabc.europa.eu/ui/group/9ab5926d-bed4-4322-9aa7-9964bbe8312d/library/d42d731c-29b3-495e-a1e0-149ebf40d559/details>).

selliste jaamade puhul kasutada kõige soodsamat menetlust, mis on nende planeerimis- ja loamenetlustes võimalik.

Paljudes keskkonnavalastest õigusaktides viidatakse mõistele „ülekaalukas avaliku huviga seotud põhjus“.

Elupaikade direktiivi artikli 6 lõike 4 kohaselt tähendab see mõiste seda, et pädevad siseriiklikud asutused peavad teatavatel juhtudel seadma asjaomase kava või projekti heakskiitmise tingimuseks, et eriti mõjuvad põhjused kaaluvad üles algatusega mõjutatava Natura 2000 ala kaitse-eesmärgid. See eeldab juhtumipõhist hindamist.

Liikmesriigid peaksid kehtestama taastuvenergiaprojektide läbivaatamise selged ja lihtsad menetlused, et hinnata, kas neil on eraldi või koos muude kavade või projektidega Natura 2000 aladele tõenäoliselt märkimisväärne negatiivne mõju. Kui pädevad asutused ei saa märkimisväärset mõju välistada, tuleks elupaikade direktiivi artikli 6 lõike 3 kohaselt teha asjakohane hindamine.

Nii sõelumine kui ka asjakohane hindamine tuleks teha asjaomase koha kaitse-eesmäärke silmas pidades. Selleks peaksid liikmesriigid ilma edasiste viivitusteta kehtestama kõigi Natura 2000 alade jaoks kohapõhised kaitse-eesmärgid. See võimaldab Natura 2000 aladele avalduva mõju tõenäosust ja mõju ennast kas sõelumisetapis või asjakohase hindamise käigus õigesti ja kiiresti hinnata. Selgus mõju tõenäosuse ja Natura 2000 aladele avalduva mõju kohta on projektide elluviijate ja liikmesriikide ametiasutuste huvides, kuna see määrab loamenetluse kiire lõpuleviimise nõutava õiguskindlusega.

Liikmesriigid peaksid loamenetluse kiiresti lõpule viima, andes loa kõikidele projektidele, millel ei ole eraldi või koos muude kavade või projektidega ja nende kohapõhiseid kaitse-eesmärki silmas pidades tõenäoliselt olulist mõju Natura 2000 aladele.

Liikmesriigid peaksid loamenetluse ka kiiresti lõpule viima, andes loa kõikidele projektidele, mille puhul on leitud, et need ei mõjuta eraldi või koos muude kavade või projektidega ja nende kohapõhiseid kaitse-eesmäärke silmas pidades Natura 2000 alade terviklikkust. Seetõttu peaksid liikmesriigid tagama, et taastuvenergiaprojektidesse integreeritakse leevendusmeetmed, et tõhusalt ennetada või vähendada negatiivset mõju Natura 2000 alade kaitsealustele elupaikadele ja liikidele.

Natura 2000 ala terviklikkust mõjutavale taastuvenergiaprojektile võib anda loa juhul, kui puuduvad alternatiivlahendused ning kui projektiga seotud avalikud huvid kaaluvad üles mõjutatud ala kaitse-eesmärgid, tingimusel et võetakse kõik kompensatsioonimeetmed, mis on vajalikud Natura 2000 võrgustiku üldise ühtsuse kaitse tagamiseks. Sellise otsuse teevad pädevad asutused, lähtudes iga üksikjuhtumi seisukohast olulistest huvidest. Liikmesriigid peaksid koostama pädevatele asutustele selged suunised selliste otsuste tegemiseks taastuvenergiaprojektide puhul, mida võivad õigustada erinevad avalikud huvid, nt nende panus energiapuudusesse (sõltumatus energiainpordist) või avalikku julgeolekusse (soojusenergia- ja elektrienergiavajaduse rahuldamine) või kui neil on esmatähtsad soodsad tagajärjed keskkonnale (kliimamuutuste leevendamine).

Ülekaaluka avaliku huvi mõiste on asjakohane ka elupaikade direktiivi liikide kaitset käsitlevate sätete puhul⁷⁰. Nende sätete, eelkõige artikli 12 eesmärk on kaitsta liike, keelates

⁷⁰ https://ec.europa.eu/environment/nature/conservation/species/guidance/index_en.htm

muu hulgas nende tahtliku häirimise või tapmise kõikjal, kus nad asuvad, mitte ainult Natura 2000 aladel. Artikli 16 lõige 1 sisaldab erandiklauslit, mis muu hulgas lubab tahtlikult tappa või häirida kaitsealuse liigi isendit rahuldava alternatiivlahenduse puudumise korral, kui erand ei kahjusta kõnealuste liikide populatsioonide soodsa kaitsetaseme säilitamist nende looduslikul levilal. Artikli 16 lõikes 1 on loetletud põhjused, millele võib sellise erandi õigustamiseks tugineda. Taastuenergiaprojektid võivad olla õigustatud ühe või mitme eespool nimetatud põhjuse alusel. Oluline on rõhutada, et eranditele tuginemine ei pruugi olla üldse vajalik. Üksikisendite juhuslik tapmine või häirimine ei ole taastuenergiaprojektide arendamisel takistuseks, kui sellistesse projektidesse on integreeritud leevendusmeetmed, et tapmist või häirimist võimalikult tõhusalt ära hoida. Seetõttu ei tohiks nendel juhtudel pidada kaitsealuste liikide üksikisendite juhuslikku tapmist või häirimist tahtlikuks ning see ei kuulu seega elupaikade direktiivi artikli 12 lõike 1 ega linnudirektiivi artikli 5 alla. Liikmesriigid peaksid looma süsteemi asjaomaste liikide juhusliku tapmise või häirimise jälgimiseks ning võtma kogutud teabe põhjal lisameetmeid, millega tagatakse, et juhuslikul tapmisel või häirimisel ei ole asjaomastele liikidele märkimisväärset negatiivset mõju. Liikmesriigid peaksid ka edendama teadusuuringuid ja innovatsiooni ning võimaldama taastuenergiaprojekte, millesse on integreeritud uuenduslikud leevendusmeetmed, et jälgida nende tõhusust lindude ja muude kaitsealuste liikide tapmise ja häirimise ärahoidmisel, ning kohandama neid meetmeid seiretulemustest lähtudes vajadust mööda nii, et asjaomase liigi populatsioonile ei tekiks märkimisväärset negatiivset mõju.

Ülekaaluka avaliku huvi mõiste ja vajadus vaagida kestliku arengu eeliseid võimaliku negatiivse keskkonnamõju ees kehtivad ka veepoliitika raamdirektiivi kontekstis. Direktiivi artikli 4 lõike 7 kohaselt tuleb kõik uued muudatused või projektid, mis võivad halvendada veekogude seisundit, vastavalt Euroopa Kohtu praktikale eelnevalt heaks kiita⁷¹. See eeldab eelkõige kõikidele potentsiaalselt mõjutatud veekogudele avaldatava võimaliku mõju hindamist. Kui seisundi halvenemine on tõenäoline, tuleb direktiivi kohaselt hinnata järgmist:

- 1) kas võib arvata, et kestliku arengu eelised kaaluvad üles vee seisundile avalduva võimaliku negatiivse mõju;
- 2) kas kestliku arengu hüvede saavutamiseks ei ole paremaid alternatiivseid keskkonnanlahendusi, mis ei ole ebaproportsionaalselt kulukad;
- 3) kas võetakse kõik praktilised meetmed, et mõju võimalikult palju leevendada.

Nendes menetlusetappides võib olla kasu teabest, mis on saadud mitmesuguste muude keskkonnaalaste õigusaktide alusel tehtud hindamiste (sealhulgas keskkonnamõju strateegilise hindamise, keskkonnamõju hindamise ja elupaikade direktiivi kohase hindamise) käigus, nagu on selgitatud komisjoni poolt koostöös liikmesriikide ja sidusrühmadega koostatud hiljutistes suunistes⁷². Viimati nimetatud jaoks oleks omakorda kasulik veepoliitika raamdirektiivi kohaste hindamiste käigus saadud teave. Taastuenergiaprojektidele lubade andmist võivad oluliselt lihtsustada ja lühendada koordineeritud või eelistatavalt ühised menetlused.

⁷¹ Kohtuotsus, Euroopa Kohus, Euroopa Komisjon vs. Austria, C-346/14, ECLI:EU:C:2016:322.

⁷² Vt eespool joonealused märkused 65–69.

ii. *Riiklikud lähenemisviisid, mis hõlbustavad sobivate alade valimist või projektide kohandamist keskkonna seisukohast*

Olemasolevate keskkonnauuringute ning korrapäraselt ajakohastatavate andmete keskne esitamine konkreetse piirkonna või tehnoloogia kohta või isegi taastuenergia kasutuselevõtu asjakohaste aspektidega seotud keskkonnahindamiste tegemine ametiasutuste poolt on osutunud äärmiselt asjakohaseks, et hõlbustada projektis arendajate jaoks asukoha valiku protsessi või võimaldada neil projekte vastavalt kavandada.

Hispaanias on valitsus loonud vahendi, mis aitab teha strateegilisi otsuseid suurte päikese- ja tuuleenergiarajatiste asukoha kohta. Selle vahendi abil saab ülevaate riigi territooriumi keskkonnatundlikkusest ja teha kindlaks piirkonnad, kus taastuenergiaprojektide elluviimine avaldab keskkonnaseisundile kõige suuremat mõju. Kuigi need vahendid ei vabasta projekte asjakohasest keskkonnamõju hindamisest, on need kasulikuks juhtnööriks, et teha kindlaks rajatise asukohaga seotud keskkonnategurid juba varajases etapis. **Saksamaal** on looduskaitseühing (NABU) ja Saksamaa päikeseenergiaühing (BSW-Solar) välja töötanud ühisdokumendi,⁷³ mis sisaldab maapinnale paigaldatavate päikeseenergiastüsteemide projektide keskkonnaohutu planeerimise kriteeriume. **Belgias** Flandria piirkonnas on kasutusel veebipõhine lindude ja nahkhiirte tuuleparkide tundlikkuse kaart,⁷⁴ mille eesmärk on teha kindlaks piirkonnad, kus tuuleturbiinide paigaldamine võib kujutada endast ohtu lindudele või nahkhiirtele, ning anda teavet ja juhtnööre asukohapõhisema hindamise ja strateegilise planeerimise jaoks.

Näiteid avamere tuuleparkide keskkonnaalase eelhindamise hea tava kohta leidub **Madalmaades** ja **Saksamaal**. Saksamaa föderalse mere- ja hüdrograafiaameti tegevuskava hõlmab ulatuslikke konsultatsiooniprotsesse, ala kohanemisvõime varajasi uuringuid ja keskkonnamõju strateegilisi hindamisi. Tänu ameti tehtud üldiste sobivuskriteeriumide, nagu keskkonnaaspektide või meresõiduohutuse välianalüüsidele on loataotlustega seotud risk piirkonnas projektide elluvijate jaoks oluliselt väiksem. Madalmaade majandus- ja kliimapolitikaministerium viib ellu avamere tuuleenergia ökoloogilist programmi,⁷⁵ mis loodi, et laiendada teadmusbasi selle kohta, kuidas tuulepargid mõjutavad kaitsealuseid liike. Selle tulemusi kasutatakse avamere tuuleenergia rajatiste tulevaste asukohtade kindlaksmääramisel Madalmaades. Samalaadsete tavade väljatöötamine maismaa kontekstis oleks eriti kasulik väiksemate projektide arendajatele ja taastuenergiapõhise kütte sektoris.

e. *Kaitse- ja lennunduskaalutlused*

Kõige levinumad takistused tuuleparkide rajamisel, eelkõige Kirde-Euroopas, on leitud olevat vastuolud lennunduse ja sõjalise ruumikasutusega. Kui riigi kaitsejõudude hinnangust selgub, et kavandatavad tuulepargid võivad segada sõjalisi radari- ja raadiosidesüsteeme, võivad nad takistada projekti elluviimist või nõuda, et paigaldataks madalamad tuuleturbiinid.

Tõhus lahendus selle takistuse kõrvaldamiseks on investeerimine täiendavatesse radariseadmetesse. Sellega seoses on **Eesti** valitsus otsustanud investeerida lisaradaritesse,

⁷³ <https://www.nabu.de/imperia/md/content/nabude/energie/solarenergie/210505-nabu-bsw-kritereien-fuer-naturvertraegliche-solarparks.pdf>

⁷⁴ <https://geo.inbo.be/windturbines/>

⁷⁵ <https://wozep.nl/>

mis võetakse kasutusele 2024. aastal ja mis aitavad lahendada tuuleturbiinide kõrguse piiranguid riigi kirdeosas. Eesti kaitsevägi andis hiljuti nõusoleku vähendada nende tsoonide arvu, kuhu ei tohi ehitada tuuleenergiarajatisi. Seetõttu ei ole 60 % Eesti territooriumist praegu mingeid kõrguspiiranguid. Ka **Leedu** on ostnud radareid, mida kasutatakse selleks, et katta pimealasi, mida tuuleturbiinid sõjalistele radaritele tekitavad.

Lisatakistus on seotud militaar- ja kaitseasutuste võimalusega esitada tuuleenergiaprojektide kohta vastuväiteid, sealhulgas hilises projektiarendusetapis, kui projektile on load juba väljastatud ja märkimisväärsed ressursid eraldatud. Seda saaks leevendada spetsiaalsete teabevahetuskanalite sisseseadmise ja taastuvenegiasektori ning kaitsejõudude ja tsiviillennundussektori esindajate vahel, et võimaldada vahetada teavet projekti arendamise käigus ja viia vastuväidete esitamine projekti hilises etapis miinimumini. **Soome** ja **Prantsusmaa** on loonud spetsiaalse töörühma, et tõhustada koostööd tuuleparkide arendajate ja kaitsejõudude vahel. Lisaks rakendavad komisjon ja Euroopa Kaitseagentuur praegu ELi avamerestrategie järelmeetmena ühismeedet, et teha kindlaks avamere taastuvenegia arendamise takistused kaitsetegevusele reserveeritud aladel ja parandada kooseksisteerimist. Seda rakendatakse programmi „Euroopa horisont“ raames.

6. Lihtsam võrguga liitumine, kombineeritud tehnoloogial põhinevad elektrijaamad, ajakohastamine ja uuenduslikud tehnoloogialahendused

Suurema hulga taastuvenegia Euroopa elektrisüsteemi integreerimise eeldus on paremini ühendatud elektrivõrk. Üleeuroopalisi energiavõrkusid (TEN-E) käsitlev muudetud määrus sisaldab integreeritud taristu kavandamise tugevdatud sätteid, mille eesmärk on sektori integreerimise kaudu tagada kõige tulemuslikumad ja tõhusamad lahendused ning võimaldada ennetavate võrguinvesteeringute puhul võtta arvesse taastuvenegia tootmise võimsuste tulevast suurendamist.

Kuigi väikese võimsusega rajatised saavad võrguga liitumiseks tugineda RED II artikli 17 kohastele lihtloa menetluste sätetele, on võrguga liitumiseks loa saamine üks protsessi nõutavatest etappidest peaaegu kõigi teiste projektide puhul, mille tulemusel võetakse kasutusele uus taastuvenegia tootmise võimsus. Võrguga ühendamiseks vajalikule varale loa andmise protsessi suhtes kehtib artiklis 16 nimetatud ühtsete kontaktpunktide loomise kohustus, mille eesmärk on paremini kooskõlastada ja sünkroniseerida mitut loamenetlust (mida haldavad põhivõrguettevõtjad ja ametiasutused). Olemasolevate rajatiste ajakohastamine (nagu on määratletud RED II artikli 2 punktis 10) ja hübriidimine, st erinevate taastuvenegiatehnoloogia lahenduste kombineerimine samas asukohas, on viisid, kuidas võrgu võimsusi ratsionaalselt kasutada ja võrgu laiendamise vajadusi piirata, ning seetõttu tuleks neile võimalikult palju kaasa aidata.

a. Võrguühendusprobleemid

Võrguühendustega seotud probleemid on laialt levinud ja kuigi võrku ühendamine põhjustab üldjuhul vähem viivitusi kui muud haldustõkked, võivad sellised probleemid mõnes liikmesriigis taastuvenegia üldise kasutuselevõtu peatada. Peamised võrguühendusprobleemid tulenevad väga sageli (näiliselt) ebapiisavatest võrguvõimsustest, mis nõuavad projekti arendaja ja põhivõrguettevõtja vahelisi läbirääkimisi taastuvenegial töötava elektrijaama võrku ühendamise võimaluse, aja ja maksumuse üle, mistõttu projekti

ellurakendamine venib. Mõnes liikmesriigis tekitab projekti asukoha kindlaksmääramisel probleeme ka kättesaadava võrguvõimsuse mitteteadmine. Teine taastuenergia kasutuselevõttuga seotud probleem tuleneb lahkkelidest jaotus- ja põhivõrguettevõtjate vahel tehniliste eeskirjade tõlgendamise, andmete juurdepääsu või liitumiskulude jaotamise pärast. Lisaks ohustab paljude projektide majanduslikku elujõulisust liitumiskulude suurenemise tendents, eriti liikmesriikides, kus võrguga ühendamise ja laiendamise kulud peavad kandma projektide arendajad. Mõnes liikmesriigis süvendab neid probleeme selliste turuosaliste spekulatiivne käitumine, kellel on stiimul võrgu võimsuse vähenemise korral soetada suurel hulgal võrguühenduslube ja neid müüa⁷⁶.

Võrguühendusprobleemid on veelgi teravamad taastuenergiaallikatest toodetud soojusenergia puhul, kuna sellist soojusenergiat ei saa transportida pikemate vahemaade taha. Hea oleks tagada taastuenergiapõhiste kütterajatiste juurdepääs võrku ühendamise kiirmenetlustele, nii nagu on mõnes liikmesriigis taastuenergiapõhiste elektrijaamade puhul tehtud.

Eespool nimetatud probleeme võib aidata lahendada hea tava kasutada täiel määral ära digitaliseerimist ja tagada protsesside läbipaistvus, st hõlbustada võrguga liitumise lubade andmist elektroonilise teabevahetuse ja ühtsete kontaktpunktide tegevuse kaudu, lähtudes selgetest ülesannetest ja protsessidest, mida kirjeldatakse läbipaistvussuunistes. **Eestis** on riiklik põhivõrguettevõtja Elering loonud elektroonilise taotlusportaali,⁷⁷ mille kaudu saab esitada kõik taastuenergiarajatise toodetava elektri põhivõrku ühendamiseks vajalikud dokumendid.

Üldist lubade andmise protsessi võib kiirendada ka võrku ühendamise lubade muude lubadega samaaegse taotlemise ja andmise lubamine, nagu seda tehakse näiteks **Austrias**⁷⁸. **Irimaal** on energiakogukondadele ette nähtud eraldi privilegeeritud liitumisvõimalused, sealhulgas võimalus esitada taotlus igal ajal, erand eelneva planeerimisloa nõudest, võrguga ühendamise loa kaheaastane kehtivus ja igal aastal 15 liitumispakkumise reserveerimine energiakogukondadele.

Kuna taristu on taastuenergia kasutuselevõtu tagamiseks hädavajalik, peaksid liikmesriigid ja riiklikud reguleerivad asutused kaaluma viise, kuidas võimaldada ja hõlbustada ennetavaid investeeringuid energiataristu projektidesse. Juurdepääs võrgule nõuab erilist tähelepanu avameresektoris, kuna meretuulepargid asuvad tavaliselt olemasolevast võrgust kaugel ja enne avamereprojekti ühendamist võib olla vaja tugevdada maismaavõrku. Arvestades pikka ettevalmistusaega, ruumipiiranguid merel ja merealuse taristu arendamise spetsiifilisi tehnilisi probleeme, oleks soovitatav välja ehitada avamerevõrgud, pidades silmas tootmisvõimsuste tulevast suurendamist, või võrgud, mille tehnilised omadused ületavad lühiajaliselt vajalikkust. Üleeuroopalisi energiavõrkusid (TEN-E) käsitlevas muudetud määruses on sätestatud eeskirjad, mis võimaldavad suurema riskiga projektide puhul, sealhulgas ennetavate investeeringute vajaduse tõttu, kasutada lisariskide maandamiseks õigusnormidega reguleeritud stiimuleid. Komisjon teeb koostööd riiklike reguleerivate asutuste ja Euroopa

⁷⁶ Euroopa Komisjon, energeetika peadirektoraat, Tallat-Kelpšaitė, J., Brückmann, R., Banasiak, J. *et al.*, „Technical support for RES policy development and implementation – Simplification of permission and administrative procedures for RES installations (RES Simplify)“ („Taastuenergia poliitika väljatöötamise ja rakendamise tehniline tugi – taastuenergiarajatistele lubade andmise ja haldusmenetluste lihtsustamine (RES Simplify)“). Vahearuanne, 2021, <https://data.europa.eu/doi/10.2833/239077>.

⁷⁷ www.egle.ee

⁷⁸ Vt 2. osa punkt b.

Liidu Energeetikasektorit Reguleerivate Asutuste Koostöö Ametiga (ACER), et tagada energiataristu projektidesse investeerimisega seotud suuremate riskide hindamise selged raamistikud ning selliste riskidega tegelemise meetodi olemasolu igas liikmesriigis. Sellega seoses toetavad komisjon, liikmesriigid ja ACER riiklikke reguleerivaid asutusi selliste ajakohastatud meetodikate väljatöötamisel, mis võimaldavad projektide elluviijatel teha ennetavaid investeeringuid, mille abil saab juhtida võrkudesse suuremas koguses uuenduslikku avamere ja maismaa taastuenergiat.

Piiriülene kooskõlastamine on iseäranis oluline avamere hübriidvõrgu ja elektritootmisvarade puhul, et võimaldada kooskõlastada võrgutaristu varade lubade andmist ja võrgutaristu varade arendamist tootmisvarade lubade ja arendamisega. Komisjon kutsub üleeuroopalisi energiavõrkusid (TEN-E) käsitlevas muudetud määruses liikmesriike üles ühtsete kontaktpunktide kasutuselevõtu kaudu kohandama oma lubade andmise korda, et tegevust tulemuslikult ja tõhusalt piiriüleselt kooskõlastada. Liikmesriigid peaksid minimaalse meetmena kohustuma tagama, et tulevikus ei ole mingit võimalust loamenetlusi veelgi pikendada, ning kehtestama suurima riikliku tähtsusega projekti staatuse, mis on osutunud loamenetluse kiirendajaks, ja seda täielikult kohaldama.

Võrguvõimsuse pikaajalise nähtavuse võimaldamiseks tuleks võrkude ja taastuenergia tootmise võimsuste kooskõlastatud planeerimisel eelistada strateegilist ja terviklikku lähenemisviisi, mis arvestab keskkonnaalaste õigusaktide kohaldamisest tulenevate piirangutega, sh looduskaitsealasid puudutavate piirangutega. Sel juhul on oluline tugevdada koostööd võrgule ja taastuenergia tootmise varadele lubade väljastamise eest vastutavate pädevate asutuste vahel, et kasutada olemasolevaid vahendeid ja hindamisi, nagu keskkonnamõju strateegiline hindamine, et näha ette keskkonnakaitsemeetmete rakendamisest tulenevat võimalikku mõju. Selline strateegiline ja integreeritud lähenemisviis võimaldaks parandada taastuenergiaprojektide pakkumuste ülesehitust. Pakkumused võiksid näiteks hõlmata võimalikke asukohti, mis võimaldaks saada vajaliku ülevaate võrgu kättesaadavusest ja arendamisest.

Teine viis eespool kirjeldatud võrguühendusprobleeme lahendada on tagada võrguvõimsuste kättesaadavus, ideaaljuhul avaandmete esitamise kohustuste ja geoinfosüsteemide vormis veebipõhiste andmebaaside kaudu. Selline läbipaistvus võimaldab arendajatel keskenduda asukohtadele, kus võrguvõimsuse kättesaadavus on suurem, ja võtta arvesse eeldatavaid võrku ühendamise kulusid. **Hispaanias** on põhivõrguettevõtjad ja jaotusvõrguettevõtjad kohustatud olemasoleva võrguvõimsuse internetis avaldama. **Belgias** näidatakse taastuenergiaprojektide parimad asukohad ära riiklikul võrguvõimsuse kaardil. See ei ole siduv ega mõjuta projektile loa andmist, kuid annab arendajatele ülevaate.

Prantsusmaa võttis kasutusele piirkondlikud taastuenergia võrku ühendamise kavad, et kiirendada elektrivõrguga ühendamist ja lisaks sellele muuta kulud vastastikuseks kogu territooriumil. See planeerimisvahend võimaldab piirkondlikel keskkonna-, planeerimis- ja elamumajandusdirektoraatidel ning projektide arendajatel jälgida tähelepanelikult elektrivõrgu arengut kogu riigis. Lisaks võimaldavad need kavad planeerida ja prognoosida tulevikus vajalikke võrguühendusi.

Saksamaa mereruumi planeerimise protsesside raames koostatud piirkonna arengukavad hõlmavad ka vastavaid avamerevõrgu arendamise vajadusi. Seega toob see sisuliselt kaasa

tuulepargi ja võrgu arendamise sünkroniseerimise, kuna kava tagab võrguettevõtjatele pikaajalisema planeerimisaluse.

Põhivõrguettevõtjad saavad lahendada võrguvõimsusprobleeme ka paindlike ühenduste pakkumisega, mis võimaldab piirata juurdepääsu võrgule tippkoormuse ajal. Teise võimalusena peaksid võrguettevõtjad ära kasutama hajutatud tootjate, aktiivsete tarbijate ja energiakogukondade paindlikkuspotentsiaali, arendades kohalikke paindlikkusturge. Liikmesriigid peaksid soodustama põhivõrguettevõtjate avatust sellistele uuenduslikumatele lahendustele.

b. *Kombineeritud tehnoloogial põhinevad elektrijaamad*

Kombineeritud tehnoloogial põhinevates elektrijaamades, mida nimetatakse ka hübriidjaamadeks, kasutatakse ja kombineeritakse ühes kohas erinevaid taastuvaid energiaallikaid ja nendega seotud tehnoloogialahendusi (nt tuul, päike ja/või salvestusvarad). Eri tehnoloogialahenduste kombineerimine on oluline ka merel, kus meretuuleparke saab kombineerida ookeanienergiarajatistega või ujuvate päikeseenergiarajatistega. Kuigi selliste elektrijaamade arv on praegu veel väike,⁷⁹ pakub hübriidimine siis, kui muutuva taastuvenergia osakaal võrgus suureneb, arvukaid eeliseid. Piiratud võrguühendusvõimsuse olukorras võimaldab hübriidimine võrke optimaalsemalt kasutada ja võib aidata vähendada taristu investeeringukulud. Erinevate, üksteist täiendavate tootmisprofiilidega (nt tuul ja päike) taastuvate energiaallikate kombineerimine võib tagada ka stabiilsema väljundvõimsuse, leevendades taastuvenergia tootmise kõikumist. Energiasalvesti lisamine võimaldaks salvestada kasutatavat energiat, mida muidu tuleks piirata, kui taastuvenergia tootmine ületab lubatud võrguühenduse võimsust.

Praegu tekitavad kombineeritud tehnoloogial põhinevate elektrijaamade arendamisel probleeme selge õigusraamistiku puudumine, juurdepääs võrgule ja selle kättesaadavus. Õigusraamistikus tuleks selgitada selliseid aspekte nagu erinevad taastuvenergia tehnoloogia lahendusi ja/või salvestamist kombineerivatele jaamadele lubade andmise eeskirjad, sealhulgas võrgu võimsuse tagamise eeskirjad, ning energiasalvesti ja võrgu vaheliste energiavoogude jälgimise eeskirjad.

Kombineeritud tehnoloogial põhinevate elektrijaamade arendamist võivad takistada juurdepääs võrgule ja selle kättesaadavus, kui nende jaoks on vaja taotleda võrguvõimsust, mis on võrdne ühel tehnoloogial põhinevate jaamade komponentide summaga. Selle takistuse saab kõrvaldada näiteks lubades elektrijaamadel taotleda võrguvõimsust suurima eeldatava toodangu, mitte üksteist täiendavate üksiktehnoloogiate võimsuste summa alusel. Seega tuleks ühendusvõimsus eraldada kombineeritud projektile ja mitte nii, nagu oleks tegemist kahe eraldi projektiga, mis nõuavad võimsuse dubleerimist.

2019. aastal muutis **Portugal** oma elektritootmise litsentsimise korda, mis võimaldab kahe tehnoloogia n-ö hübriidimist ühes taristus ja võrgu ühenduspunktis kuni suurima litsentsitud võimsuseni. See võimaldab maksimeerida taastuvenergia tootmise väljundvõimsust, ilma et võrgu taristuinvesteeringute kulud suureneksid. Teise tehnoloogia lisamise suhtes kehtivad

⁷⁹ <https://windeurope.org/about-wind/database-for-wind-and-storage-colocated-projects/>

täiendava litsentsi väljastamise nõuded⁸⁰. Ka **Hispaania** on teinud õiguslikke muudatusi, mis võimaldavad erinevaid tootmistehnoloogია lahendusi kasutataval elektrirajatistel võrgule juurde pääseda, kui see on tehniliselt teostatav. Olemasolevate varade hübriidimise korral ja tingimusel, et teatavad võimsuse ja vara vahelise kauguse tingimused on täidetud, tuleb vaid uuendada kehtivat liitumislepingut. Mõlemad riigid on kasutusele võtnud ka hindamissüsteemid, et ergutada kombineeritud tehnoloogia projekte, andes neile võrguga liitumise eesõiguse.

c. Ajakohastamine

Ajakohastamine on määratletud kui taastuvenergiat tootvate elektrijaamade uuendamine (sealhulgas rajatiste või käitamissüsteemide ja seadmete täielik või osaline asendamine) tootmisvõimsuse asendamiseks või paigaldise võimsuse või tõhususe suurendamiseks⁸¹.

Kuigi seni on ajakohastamine koondunud vähestele turgudele, võib sellest 2020. aastate lõpuks saada kogu Euroopa tuuleenergiatööstuse peamine tegevusala⁸². Ajakohastamisest saadav kasu hõlmab olemasolevat võrguühendust, teadmisi tuuleressursside kättesaadavuse ja võimaliku keskkonnamõju kohta ning sageli üldsuse suurt toetust⁸³. Taanis on tuuleenergiavõimsus suurenenud 2012.–2019. aastal 1,3 GW, millest 576,8 MW saadi olemasolevate rajatiste ajakohastamise tulemusena, ning tuuleturbiinide arv on vähenenud 109 võrra tänu uute turbiinide suuremale kasutegurile. Uutes projektides arendati kõigest 10 % rohkem võimsust kui ajakohastamisega.

Wind Europe'i 137 Euroopas praeguseks ajakohastatud projekti analüüs näitab, et keskmiselt vähenes nende ajakohastatud tuuleenergiaprojektide puhul turbiinide arv 27 %, samal ajal kui ülesseatud võimsust kahekordistati ja elektrienergia toodangut kolmekordistati⁸⁴.

Ajakohastamisel on oluline roll ka suurtes hüdroelektrijaamades, kuna suur osa olemasolevast hüdroenergiapotentsiaalast on juba ära kasutatud⁸⁵. Üha suurema hulga päikeseenergiaprojektide kestus on samuti lõppemas ja neist saavad kandidaadid mõne komponendi väljavahetamisele või ajakohastamisele, tänu millele võimsuse suureneb. Päikeseelektrijaamade ajakohastamise kohta tuleb kehtestada ka selged suunised ja lihtsustatud kord.

RED II kohaselt peavad liikmesriigid hõlbustama olemasolevate käitiste ajakohastamist, tagades lihtsustatud loamenetluse, mis ei kesta üle aasta. Seda võib pikendada kuni ühe aasta võrra, kui see on põhjendatud erandlike asjaolude tõttu, näiteks ülekaalukad ohutusega seotud

⁸⁰ Portugali taastuvenergiaalased õigus- ja haldusnormid. CMSi eksperdisuunis, (<https://cms.law/en/int/expert-guides/cms-expert-guide-to-renewable-energy/portugal>).

⁸¹ RED II artikli 2 punkt 10.

⁸² WindEurope'i andmete kohaselt jõuab aastatel 2022–2026 oma majandusliku kasutusea lõppu 45 GW mahus tuuleparke.

⁸³ Kitzing, L., Jensen, M.K., Telsnig, T. *et al.*, „Multifaceted drivers for onshore wind energy repowering and their implications for energy transition“ („Maismaa tuuleenergia tootmise ajakohastamise mitmetahulised tegurid ja nende mõju energiasüsteemi ümberkujundamisele“). *Nat Energy* 5, lk 1012–1021 (2020). <https://doi.org/10.1038/s41560-020-00717-1>.

⁸⁴ „Why repowering is key to wind power industry's growth“ („Miks on ajakohastamine tuuleenergia tööstuse kasvu jaoks esmatähtis?“), *Windpower Monthly*, kättesaadav veebisaidil <https://www.windpowermonthly.com/article/1735687/why-repowering-key-wind-power-industrys-growth>.

⁸⁵ Hydropower Europe, <https://hydropower-europe.eu/about-hydropower-europe/hydropower-energy/>.

põhjused või oluline mõju võrgule või rajatise esialgsele võimsusele, suurusele või toimimisele⁸⁶. Liikmesriigid võivad ajakohastamisprojektide puhul kehtestada võrguga liitumiseks uue loataotluse nõudmise asemel ka lihtloa menetluse, kui projekti puhul ei ole oodata märkimisväärset negatiivset keskkonna- või sotsiaalmõju⁸⁷.

Projektide elluviijate sõnul tuleb praegu enamikus liikmesriikides läbida ajakohastamise puhul samad taotlemis- ja loamenetlused nagu uute projektide puhul, sealhulgas on vaja hinnata keskkonnamõju. Olemasolevate projektide ajakohastamise võimalusi vähendavate teguritena nimetavad tööstusharu esindajad ka olemasolevate tuuleparkide läheduses asuvate elamute arvu suurenemist, turbiinide mõõtmete suurenemist, keskkonnakaitsealade suurenemist või tuuleparkide ja sõjaliste radarite vahelise lubatud kauguse pikenemist. Selle tulemusena kalduvad ettevõtjad otsustama olemasolevate varade kasutusea võimalikult kauaaegse pikendamise kasuks, millele järgneb täielik kasutusest kõrvaldamine vara kasutusea lõpus, millega lastakse käest võimalus kasutada ära ajakohastamise rolli, mida see võiks täita 2030. aasta eesmärkide saavutamisel.

Keskkonnamõju hindamise (KMH) direktiivis on teatavad elektritootmisrajatised, nagu tuulepargid ja hüdroelektrijaamad,⁸⁸ loetletud nende projektide hulgas, mille puhul ei ole keskkonnamõju hindamine automaatselt nõutav. Liikmesriigid peavad ise otsustama, kas projekti keskkonnamõju tuleb hinnata või mitte. Seda tehakse nn sõelumismenetluse abil, mille käigus selgitatakse välja projekti mõju, lähtudes teatavatest künnistest või kriteeriumidest ja/või hinnates igat üksikjuhtumit eraldi, võttes arvesse KMH direktiivis sätestatud sõelumise valikukriteeriume⁸⁹. Vastavalt KMH direktiivile võivad liikmesriigid kehtestada künnised või kriteeriumid, mille alusel määratakse kindlaks, millal projektid ei pea sõelumismenetlust läbima⁹⁰. KMH direktiiviga võimaldatakse täiendavat paindlikkust ka pädevatele asutustele, kes võivad projekti parameetrite ja/või arendaja poolt olulise keskkonnamõju vältimiseks kavandatud meetmete kirjelduse põhjal otsustada, et keskkonnamõju ei ole vaja hinnata.

Paljudel juhtudel tooks selliste projektide ajakohastamine kaasa olemasolevate projektide muutmise või laiendamise. Enamik olemasolevate projektide muudatusi või laiendusi kuulub KMH direktiivi II lisa kohaldamisalasse ja seetõttu peavad need läbima sõelumismenetluse ja keskkonnamõju hindamine ei ole automaatselt nõutav. Komisjon on avaldanud juhenddokumendi keskkonnamõju hindamise direktiivi kohaldamise kohta projektide muutmise ja laiendamise suhtes⁹¹. Nagu komisjon selles juhendis selgitas, eeldab projektide muutmise või laiendamise, et ohud keskkonnale on sarnased algse projekti enda ohtudega. Seda tuleks hinnata sõelumismenetluse käigus või keskkonnamõju hindamise protsessis.

Asjakohane hindamine on nõutav ka kõigi elupaikade direktiivi artikli 6 lõike 3 kohaldamisalasse kuuluvate projektide/kavade puhul, kui neil on eraldi või koos muude kavade/projektidega tõenäoliselt oluline negatiivne mõju Natura 2000 aladele. Kavade ja projektid, millel ei ole tõenäoliselt olulist negatiivset mõju alade terviklikkusele, võib välja

⁸⁶ RED II artikli 16 lõige 6.

⁸⁷ RED II artikli 16 lõige 8.

⁸⁸ KMH direktiivi II lisa.

⁸⁹ KMH direktiivi III lisa.

⁹⁰ Sel juhul peavad liikmesriigid tagama, et KMH direktiivi artikli 2 lõikes 1 sätestatud põhieesmärk on täidetud.

⁹¹ https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=uriserv:OJ.C_.2021.486.01.0001.01.ENG

sõeluda ilma, et oleks vaja teha asjakohast hindamist⁹², ⁹³. Nii sõelumine kui ka asjakohane hindamine tuleks teha asjaomase koha kaitse-eesmärke silmas pidades. Neid eesmärke ei pruukinud esialgse projekti loamenetluse ajal olemas olla või neid on muudetud pärast loa andmist. Seetõttu peaksid ametiasutused enne loa andmist analüüsima ajakohastatud rajatiste mõju, pidades silmas asjakohaseid kaitse-eesmärke.

Ka veepoliitika raamdirektiivi kohaselt võib uusi projekte lubada ainult juhul, kui need 1) ei põhjusta ühegi veekogu seisundi halvenemist ega ohusta veepoliitika raamdirektiivi eesmärgi saavutamist või 2) need vastavad kõigile artikli 4 lõikes 7 sätestatud tingimustele (erand esimesest põhimõttest). Seetõttu on projektide võimaliku mõju hindamine vajalik üldiselt selleks, et tõendada, et üks neist kahest tingimusest on täidetud.

Mõned liikmesriigid on teinud seaduse- või menetlusmuudatusi, mis lihtsustavad ajakohastamisraamistikku. **Itaalia** on teinud seadusemuudatusi ajakohastamisprojektide puhul ning luba ei nõuta tuuleturbiinide või nende komponentide selliseks muutmiseks, millega kaasneb turbiini suuruse muutmine kuni 15 % ulatuses esialgsest suuruselt. **Saksamaa** õigusaktides täpsustatakse, et tuuleenergiarajatiste ajakohastamiseks tuleb muudatusi hinnata ainult võrreldes senise olukorraga. Avalikud arutelud on kohustuslikud vaid juhul, kui projekti arendaja seda nõuab. Ka **Prantsusmaa** on kehtestanud keskkonnamõju hindamise nõuded turbiinide arvus ja kõrguses tehtavate muudatuste künniste alusel. Kui tuuleturbiinide arvu ja masti kõrgust ei suurendata üle 10 %, ei peeta seda oluliseks muudatuseks ning keskkonnamõju hindamist seoses mõjuga mürale ja bioloogilisele mitmekesisusele peetakse piisavaks. Kui tuuleturbiinide arvu ja masti kõrgust suurendatakse üle 50 %, peetakse muudatust oluliseks ja tuleb teha uus keskkonnamõju hindamine. Kui tuuleturbiinide arvu ja masti kõrgust suurendatakse 10 %–50 %, kohaldavad pädevad asutused juhtumipõhist hindamist, lähtudes nt terviklikust keskkonnaseirest ja kohalike toetusest. **Taanis** jagunevad taastuvenergia tootmise jaamad võimsuse alusel kolme rühma: alla 10 MW, 10–25 MW ja üle 25 MW võimsusega tootmisjaamad. Kui võimsust muudetakse, sealhulgas ajakohastamise teel, tuleb olenevalt jaama võimsusest kas sellest teavitada või taotleda uut litsentsi. Alla 10 MW võimsusega jaamad on uue loa taotlemise nõudest vabastatud, 10–25 MW võimsusega jaamad on sellest vabastatud üksnes juhul, kui nad teavitavad enne ehituse alustamist Taani energiaametit ja põhivõrguettevõtjat. Üle 25 MW võimsusega jaama puhul on käitise ajakohastamiseks või muude muudatuste tegemiseks alati vaja luba.

d. Vesinik

Taastuvenergia tootmise kiirendamine on vajalik ka selleks, et pakkuda vähendatud CO₂-heitega ja taskukohase hinnaga energiakandjaid sektoritele, mis sõltuvad endiselt gaasidest ja kütustest. Meie tulevase energiasüsteemi oluline arengutee on eelkõige taastuvatest energiaallikatest toodetud elektri muundamine saastevabaks vesinikuks elektrolüüsi teel.

Taastuvatest energiaallikatest toodetud elektri vesinikuks muundamise ning seejärel vesiniku transpordi, ladustamise ja lõpptarbijatele tarnimise ees seisavad tõenäoliselt samad takistused mis taastuvenergiaprojektide ees, nagu loataotluste menetlemiseks piisava ja asjakohase

⁹² https://ec.europa.eu/environment/nature/natura2000/management/docs/art6/ET_art_6_guide_jun_2019.pdf

⁹³ https://ec.europa.eu/environment/nature/natura2000/management/pdf/methodological-guidance_2021-10/ET.pdf

kvalifikatsiooniga personali puudus ning haldusmenetluste kestus. See on tingitud vesiniku väärtusahela kujunemisjärgus olekust ja sellega seotud uute uuenduslike tehnoloogialahendustega seotud kogemuste puudumisest. Aegunud või puuduvad õigusaktid vesiniku tootmise ja kasutamise korraldamise kõigil tasanditel võivad tekitada segadust või puudulikke loamenetlusi. Mõni neist protsessidest võib olla liiga keeruline, riigiti või piirkonniti erinev ja kesta sageli kauem kui loataotlusele vastamiselt eeldatakse.

Suhteliselt vähene kogemus vesinikuprojektide arendamisega tähendab, et kõiki takistusi ei pruugita teada ja seetõttu võib teabevahetus foorumite kaudu olla kasulik. Lisaks võivad aja jooksul välja kujuneda head tavad nende spetsiifiliste takistuste kõrvaldamiseks ja neid võidakse foorumite kaudu jagada.

Saastevaba vesiniku liit töötab praegu sidusrühmade algatatud aruande kallal, milles käsitletakse vesinikuprojektide lubadega seotud takistusi ning mis sisaldab soovitusi ja parimaid tavasid. Aruandes esitatud sidusrühmadepoolse tagasiside esialgne hindamine osutab sellele, et keerukust võib mõnevõrra vähendada ja loamenetlust lihtsustada ühtse kontaktpunkti olemasolu, eriti juhul, kui on kaasatud palju pädevaid asutusi.

Vesinikualaste õigusaktide rakendamise prioriteediks seadmine aitaks selgitada õigusraamistikku ja selle kohaldatavust, koguda teadmisi taastuvallikatest toodetud vesiniku tehnoloogialahenduste valdkonnas ning parandada kooskõla kehtivate keskkonnavalaste õigusaktidega ja vastavust neile. **Saksamaa** kehtestas raamistiku, millega reguleeritakse seda, milliseid lube on vaja maagaasitorustike ümberehitamiseks vesiniku transpordiks. Lisaks on Saksamaa seadusega sätestanud, et maagaasitaristu kehtivaid lepingulisi maakasutusõigusi tuleb tõlgendada nii, et need võimaldavad üleminekut maagaasilt vesinikule.

Peale selle suurendaksid taastuvallikatest vesiniku tootmise rajatistele loa andmise menetlusi käsitlevad suunised või juhendid prognoositavust ja parandaksid kogu protsessi tõhusust kõigi asjaosaliste jaoks. **Portugal** on sellise vesinikuprojektide juhendi juba koostanud.

Elektrolüüsiseadmete kasutuselevõtuks sobivate kohtade kindlaksmääramisel võib nii nagu taastuenergiaprojektide puhul olla abiks ruumiline planeerimine. Elektrolüüsiseadmetele ette nähtud alad võiks kindlaks määrata integreeritud võrguplaanide⁹⁴ alusel. See võiks olla vahend, mille abil ergutada elektrolüüsiseadmete kasutuselevõttu kohtades, kus need võivad aidata vältida elektrivõrgu ülekoormust või seda probleemi lahendada ning kus need võivad tuua suuremat ühiskondlikku kasu (nt vältides võrgu vajalikust tugevdamisest tulenevat elektrivõrgutariifide tõusu). Selliseid ettepanekuid on tehtud hiljutisel sidusrühmadega peetud vesinikuturu reguleerimise teemalises konsultatsioonil **Madalmaades**.

e. Innovatsiooni toetamine

Loamenetlused võivad mõjutada ka uuenduslike CO₂ heite vähendamise tehnoloogia lahenduste kasutuselevõttu, sealhulgas katse- ja näidisprojektide algatamist, mida on vaja kliimaneutraalsuse saavutamiseks. Arvestades nende tehnoloogialahenduste uuenduslikkust, on kohaldatavate loamenetlustega vähem kogemusi.

⁹⁴ Nagu on ette nähtud vesiniku- ja gaasiturude CO₂-heite vähendamise pakettis.

Üks võimalikest innovatsiooni toetamise võimalustest on kasutada regulatsiooni testkeskkondi. Reguleeritud testkeskkonnad on raamistikud, mis pakuvad struktureeritud katsekeskkonda, et võimaldada uuenduslike tehnoloogialahenduste, toodete, teenuste või lähenemisviiside katsetamist piiratud aja jooksul ja piiratud ulatuses regulatiivse järelevalve all, et tagada asjakohased kaitsemeetmed⁹⁵. Neid on juba kasutatud finants-, pangandus- ja IKT-sektoris, kuid energiasektoris on need seni suhteliselt vähe kasutatud leidnud. Reguleeritud testkeskkonna loomise eesmärk on võimaldada novaatoritel katsetada uusi tehnoloogialahendusi ja ärimudeleid, mis võivad olla kehtiva õigusliku ja reguleeriva raamistikuga ainult osaliselt kooskõlas, ning võimaldada reguleerivatel asutustel tutvuda konkreetsete uuendustega, et nad saaksid kohandada regulatiivset keskkonda nende jaoks sobivaks⁹⁶.

Prantsusmaal on energiasektori reguleeritud testkeskkonnad õigusaktidesse lisatud. testkeskkond võimaldab riiklikul reguleerival asutusel, CRE-l teha erandeid võrkudele juurdepääsu ja nende kasutamise tingimustest, et katsetada energiasüsteemi ümberkujundamist, arukaid võrke ja taristuid toetavaid uuenduslikke tehnoloogialahendusi või teenuseid⁹⁷. Selle kava raames tehti erand mitmele projektile, sealhulgas projektile, mille eesmärk on suurendada tuuleparkide võimsust, võimaldades kõrvale kalduda Prantsusmaa energiaseadustiku sätetest, millega piiratakse üldkasutatavasse elektri jaotuse kõrgepingevõrku ühendatud tootmiseseadmete ülesseatud võimsust.

Madalmaades andis majandusministeerium välja täitekorralduse⁹⁸ detsentraliseeritud säästva elektritootmise katsete kohta, mille alusel said projektid loa testkeskkonna loomiseks. Elektriseaduse artiklid, mille kohaldamisest võis projekte vabastada, olid eelnevalt kindlaks määratud ja vabastuse võisid saada ainult väikesed üksused, nagu energiakogukonnad ja koduomanike ühendused. On tehtud ettepanek anda välja jätkutäitekorraldus, millega laiendatakse tulevaste testkeskkondade kasutamise õigusega üksuste ulatust, suurust ja hulka.

Austria föderaalne kliimakaitse-, keskkonna-, liikuvus-, innovatsiooni- ja tehnoloogiaaministeerium viib ellu rahastamisprogrammi „Energie.Frei.Raum“,⁹⁹ mis on ettevalmistavaks etapiks võimaliku katseklausli kasutuselevõtule, eesmärgiga katsetada taastuvenergiasüsteemi integreerimise ning energia salvestamise ja energiatõhususe tehnoloogia lahenduste turumudeleid.

Kuna liikmesriigid peavad 30. juuniks 2023 esitama komisjonile oma viimase teatavaks tehtud integreeritud riikliku energia- ja kliimakava ajakohastatud kavandi, võivad käesolevas suunises esitatud head tavad olla abiks, et määrata kindlaks poliitika ja meetmed, mille liikmesriigid võiksid välja pakkuda, et hoogustada taastuvenergia arengut.

⁹⁵ <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-13026-2020-INIT/et/pdf> (nõukogu järeldused, milles käsitletakse regulatsiooni testkeskkondi).

⁹⁶ <https://fsr.eui.eu/regulatory-sandboxes-in-the-energy-sector-the-what-the-who-and-the-how/>

⁹⁷ <https://www.cre.fr/en/Energetic-transition-and-technologic-innovation/regulatory-sandbox>

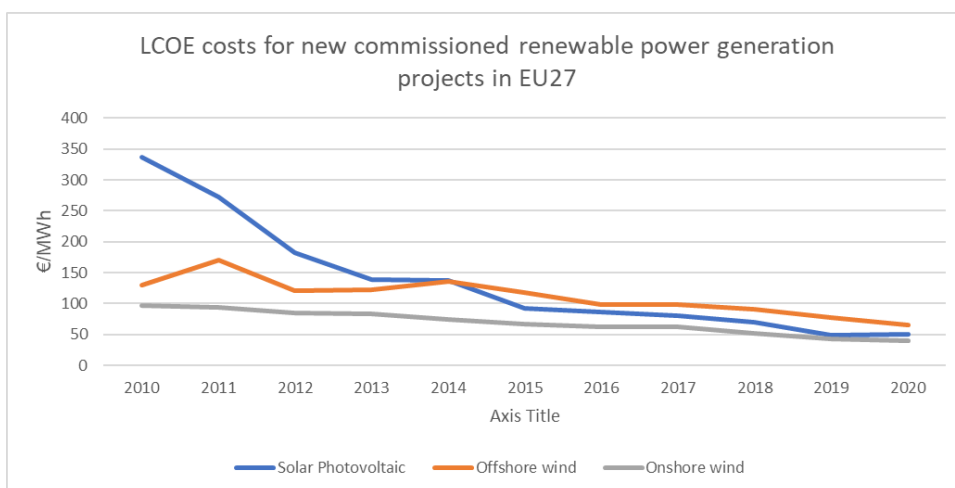
⁹⁸ <https://www.rvo.nl/subsidies-financiering/experimenten-elektriciteitswet-2015-2018>

⁹⁹ <https://www.ffg.at/Energie.Frei.Raum>

II. SUUNIS LIIKMESRIIKIDELE TAASTUVENERGIA OSTULEPINGUTE LIHTSAMA SÕLMIMISE KOHTA

1. Sissejuhatus

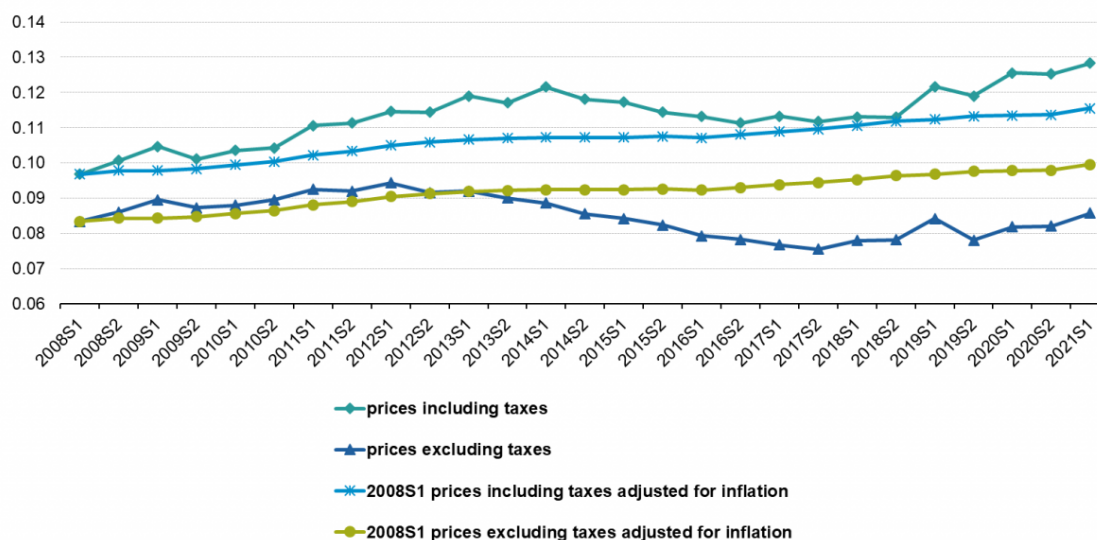
Taastuvate energiaallikate kasutamine on muutumas kulude poolest fossiilkütustel põhineva energiaga võrreldes üha konkurentsivõimelisemaks, kuna taastuvenergia tootmine hüdroenergiast, geotermilisest energiast, päikeseenergiast ning maismaa ja avamere tuuleenergiast on odavam kui Euroopa keskmised elektrihinnad mittekodutarbijatele (vt joonised allpool).

Andmed: IRENA 2021

Development of electricity prices for non-household consumers, EU27, 2008-2021

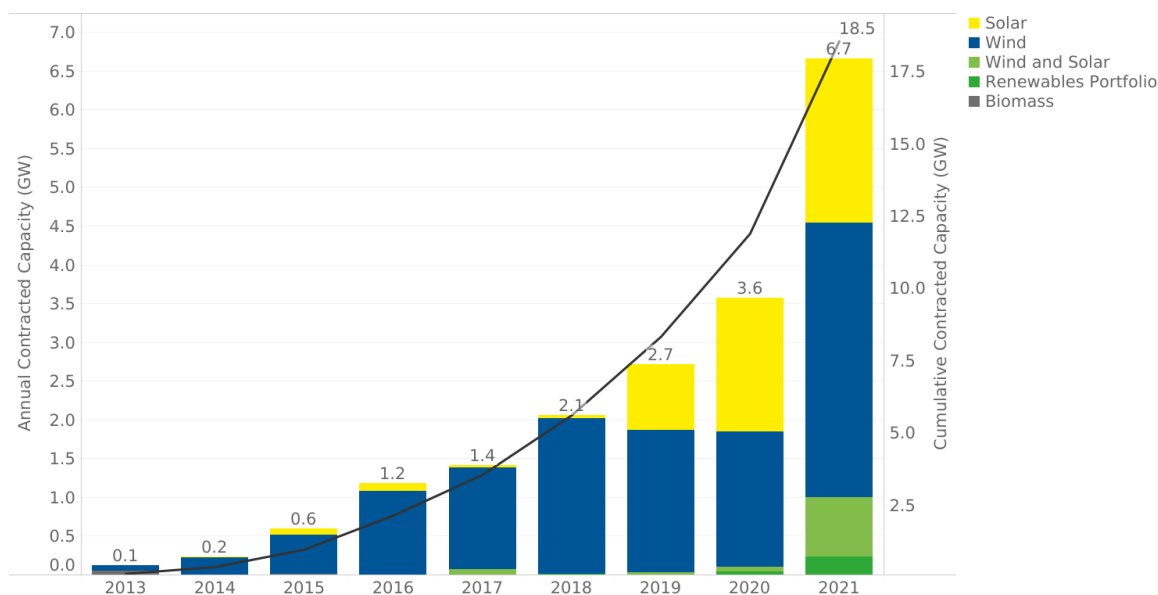
(EUR per kWh)

Andmed: mittekodutarbijate elektrihindade muutumine Eurostati andmete põhjal

Tänu taastuenergiakulude kiirele vähenemisele ületasid Euroopa äriühingud 2016. aastal sõlmitud taastuenergia ostulepingutes sätestatud 1 GW künnise, mis moodustas ligikaudu 3,5 % tööstuslikust elektritarbimisest. Sellest ajast alates on nende maht hüppeliselt kasvanud: 2021. aastal oli see üle viieteistkümne korra suurem kui 2016. aastal.

Taastuenergia või taastuvatest energiaallikatest toodetud soojusenergia ostu leping on oma lihtsaimal kujul taastuenergia tootja ja ettevõtjast ostja vahel sõlmitud ostuleping. Ettevõtjast ostja kohustub ostma kindla koguse taastuenergiat ette kindlaks määratud hinnaga pikema perioodi jooksul. Enamasti saab ettevõtjast ostja ka päritolutagatise, mis väljastatakse iga ELis toodetud taastuenergiaühiku kohta. Nii saab ostja näidata, et tema elektrienergia, soojusenergia või gaasi (sh taastuallikatest toodetud vesiniku) ostu leping aitab otseselt kaasa taastuenergiaga seotud konkreetse vara loomisse. Seni on enamik lepinguid taastuvelektri ostulepingud (vt joonis 1).

Joonis 1. Teatatud energiaostulepingud 2013–2021 (GW lepingulist võimsust); Re-Source (2021) <https://resource-platform.eu/buyers-toolkit/>

Taastuvelektri ostulepingutel on mitmesuguseid eeliseid. Need on eelkõige järgmised.

- A. Taastuvelektri ostulepingud pakuvad ettevõtjatest ostjatele nende tegevuse jaoks kulude poolest konkurentsivõimelist elektrienergiat ja neid saab kasutada hulgemüügiturul tekkivate elektrihinnariskide maandamiseks.
- B. Ettevõtjatest ostjate puhul näitavad taastuvelektri ostulepingud usaldusväärset viisil pühendumust rohepöördele, edendavad nende ettevõtjate sotsiaalset vastutust ja aitavad ligi meelitada keskkonnahoiust huvitatud investoreid.
- C. Taastuenergiaprojektide arendajatele pakuvad elektriostulepingud alternatiivset ja/või täiendavat stabiilset tuluallikat võrreldes riiklike toetuskavade või kaubandusturgudega.

- D. Valitsuste jaoks pakuvad ettevõtjate elektriostulepingud alternatiivset võimalust taastuenergia kasutuselevõtu rahastamiseks ja võivad vähendada taastuenergia riiklikku rahastamist toetuskavade raames.

Kuigi taastuvelektri ostu lepingute arv aasta-aastalt suureneb, on taastuvelektri ostu projektide turuosa siiski vaid 15 %–20 % aastast kasutusest. Lisaks piirduvad taastuvelektri ostulepingud teatavate liikmesriikide ja suurte klientidele suunatud ettevõtetega. Kõigele lisaks on enamik ostulepinguid sõlmitud taastuvelektri kohta, kuigi 70 % tööstuslikust ja kaubanduslikust energianõudlusest moodustab soojusenergia nõudlus.

2. Reguleerimisküsimused

2019. aastal tehti kogu ELi hõlmanud uuring¹⁰⁰ ja kümne liikmesriigi üksikasjalik analüüs,¹⁰¹ et selgitada välja ettevõtjate taastuvelektri ostulepingute kasutuselevõtu peamised takistused. Nende käigus tehti kindlaks regulatiivsed, poliitilised ja majanduslikud takistused ning teadlikkusega seotud probleemid.

Peamised regulatiivsed takistused olid õiguslikud piirangud tootjate ja ostjate vahel otselepingute sõlmimisel, takistused lepingute sõlmimisel rohkem kui ühe tarnijaga ja päritolutagatiste ostjale üleandmise takistused. Poliitiliste takistuste hulgas olid toetuskavad, mis ei sobinud kokku või konkureerisid ettevõtjate energiaostulepingutega, samuti toetuskavade arengu piiratud nähtavus. Majanduslikke takistusi tekitasid ostjate krediitvõimelisus, taastuvelektri muutlikkus ja sellega seotud kulud, mis tekivad taastuenergiaprojekti toodangu ja ettevõtte nõudluse vahelise mahu tasakaalustamatuse ohjamisel nn vahelepingute kaudu. Lisaks on tehingukulud endiselt suured ja puuduvad pikaajalised riskimaandamistooted tasakaalustamatuse või vastaspoolte maksejõuetusega toime tulemiseks. Ka teadlikkus ja huvi on endiselt vähe, eriti VKEde puhul, samuti valitseb arusaam, et ettevõtjate energiaostulepingud on kallimad kui elektri hulгимүүгihinnad. Avalikul konsultatsioonil toonitasid nii tootjad kui ka tarbijad päritolutagatiste väljastamise tähtsust taastuenergia tootmise jaoks tervikuna, olenemata sellest, kas projekti on arendatud riiklike toetuskavade raames või mitte. Lisaks rõhutasid nad, kui oluline on kavandada riiklike toetuskavu nii, et toetada ja täiendada taastuenergiaprojektide arendamist ettevõtjate energiaostulepingute alusel.

Seetõttu on ettevõtjate energiaostulepingud kasutusel üksnes teatavates liikmesriikides, kus taastuenergiaprojektide arendajate jaoks on sobivad tingimused, et müüa oma elektrit otse lõpptarbijatele. Sellised toetavad tingimused hõlmavad järgmist: 1) aktiivne taastuenergiaprojektide turg, 2) likviidsed elektrienergia hulгимүүгiturud, et oleks võimalik sõlmida nii nn vahelepinguid kui ka osta pikaajalisi riskimaandamistooteid, 3) tarnijate ja

¹⁰⁰ „Competitiveness of corporate sourcing of renewable energy“, Annex C to part 2 of the study on the competitiveness of the renewable energy sector, Synopsis report: Online survey and interviews with EU stakeholders („Ettevõtjate taastuenergia hankimise konkurentsivõime“, taastuenergiasektori konkurentsivõimet käsitleva uuringu 2. osa C lisa, kokkuvõttev aruanne: veebiküsitlus ja vestlused ELi sidusrühmadega), Euroopa Liidu Väljaannete Talitus (europa.eu).

¹⁰¹ „Competitiveness of corporate sourcing of renewable energy“, Annex B to part 2 of the study on the competitiveness of the renewable energy sector, Country overview („Ettevõtjate taastuenergia hankimise konkurentsivõime“, taastuenergiasektori konkurentsivõimet käsitleva uuringu 2. osa B lisa, riikide ülevaade), Euroopa Liidu Väljaannete Talitus (europa.eu).

tarbijate vaheliste otselepingute sõlmimisel ei ole õiguslikke takistusi ning 4) avalikud pakkumismenetlused, mis täiendavad või soodustavad ettevõtjate energiaostulepinguid.

2019. aasta elektrituru direktiivis, elektrituru määrukses ja taastuenergia direktiivis on paljusid regulatiivseid ja poliitilisi takistusi juba käsitletud. Näiteks elektrituru direktiivi kohaselt peavad tootjad ja ostjad kõikides liikmesriikides saama omavahel sõlmida otselepinguid ning tarbijad valida mitut tarnelepingut. Taastuenergia direktiivi kohaselt peavad liikmesriigid esitama oma avalike pakkumismenetluste pikaajalised ajakavad ning oma riiklikes energia- ja kliimakavades kindlaks määrama kõik ettevõtjate energiaostulepingute sõlmimisel esinevad takistused ning kehtestama meetmed nende kasutuselevõtu hõlbustamiseks. Olemasolevatest takistustest ja taastuvelektri ostulepingute sõlmimist toetavatest meetmetest on teatanud ainult kaheksa liikmesriiki. Enamikul riikidel ei ole aga selget raamistikku ei taastuenergiaprojektide arendajatele ega ettevõtjatele energiaostu otselepingute sõlmimiseks.

Hoolimata olemasolevatest takistustest ettevõtjate energiaostulepingute turg üha suureneb. Alates 2020. aastast on Hispaania suurim energiaostulepingute turg ELis, mille arvele langeb 23 % lepingulisest koguvõimsusest¹⁰² ja millega seotud suuremahulised finantstehingud moodustasid peaaegu 1 % riigi SKPst¹⁰³. Mõnes liikmesriigis, näiteks Rumeenias, ei saanud alles hiljuti ettevõtjate energiaostulepinguid sõlmida, sest kogu elektrienergia tuli müüa tsentraliseeritud turul. Uue dekreediga abil, millega luuakse energiaostulepingute sõlmimise võimalused, võib taastuenergia voog aga Rumeenia riikliku energia- ja kliimakavaga võrreldes kahekordistuda¹⁰⁴.

Energiaostulepingud muutuvad taastuenergiarajatiste ärimudelitena atraktiivsemaks tõenäoliselt siis, kui nende toetusperiood läbi saab. Euroopa energeetikasektorit reguleerivate asutuste nõukogu (CEER) 2021. aasta teises dokumendis toetust mittesaavate taastuvate energiaallikate kohta leiti, et taastuvelektri ostulepingud on teostatav alternatiiv maismaa tuuleenergia ning ka päikese-, biomassi- ja hüdroenergiarajatiste jaoks¹⁰⁵. See on oluline, sest vaadeldud riikides (CEERi liikmed) lõpeb 2030. aastaks 40 % (114 GW) praegu toetust saavate taastuenergiaallikate toetusperiood ja need kas lähevad üle turutingimustele või nende toetamist jätkatakse.

Liikmesriigid saavad energiaostulepingute arendamist hõlbustada järgmiste meetmetega:

- A. kasutada ettevõtjate taastuvelektri ostulepingute toetamiseks üksikasjaliku hindamise tegemiseks ELi tehnilise toe instrumenti¹⁰⁶ või muud nõustamist või tehnilist abi. Seda

¹⁰² RE-Source'i andmetel (2022) on sõlmitud energiaostulepingute koguvõimsus Euroopas (sh Ühendkuningriik, Norra) 18,5 GW, millest Hispaania arvele langeb 23 %.

¹⁰³ „Spain calls on EU to endorse renewable energy contracts for industry“ („Hispaania kutsub ELi üles toetama tööstusettevõtete taastuenergialepinguid“), EURACTIV.com, kättesaadav veebisaidil <https://www.euractiv.com/section/energy-environment/news/spain-calls-on-eu-to-endorse-renewable-energy-contracts-for-industry/>

¹⁰⁴ Aurore Energy Research, EEX (8. detsember 2021), „Romanian PPAs – A new growth potential for renewables“ („Rumeenia energiaostulepingud – taastuvate energiaallikate uus kasvupotentsiaal“).

¹⁰⁵ CEER(2021) C21-RES-75-05

¹⁰⁶ Lisateavet saab veebisaidilt https://ec.europa.eu/info/overview-funding-programmes/technical-support-instrument-tsi_et.

on teinud näiteks Itaalia¹⁰⁷. Teised liikmesriigid võiksid teha sarnaseid uuringuid või korrata juba tehtud uuringute tulemusi;

- B. teha teatavaks taastuenergia kasutuselevõtu soovituslik maht, mida rahastatakse eeldatavasti energiaostulepingute kaudu. See annab taastuenergiaprojektide arendajatele ülevaate projekti arendamise eeldatavast kiirusest ja võimalustest. Seda meetet on rakendanud Iirimaa¹⁰⁸;
- C. kaaluda konkureerivate pakkumismenetluste korraldamist, mis annaks taastuenergiaprojektide arendajatele võimaluse võtta oma riiklikest toetuskavadest nõõ puhkust¹⁰⁹ ja müüa elektrit energiaostulepingute alusel. Sellise uuendusliku meetme on võtnud kasutusele Poola ja see aitas muuta riigi 2021. aastal suuruselt teiseks energiaostulepingute turuks;
- D. lubada päritolutagatiste väljastamist riiklike toetuskavade raames, nii et päritolutagatistest saadav tulu vähendaks vajadust riikliku rahastamise järele.

3. Ettevõtjate taastuenergia ostulepingute kättesaadavaks tegemine väikestele ja keskmise suurusega ettevõtjatele

Euroopa energiaostulepingute turgudel domineerivad suurettevõtjatest ostjad¹¹⁰. Suur osa neist ettevõtjatest on koondunud ettevõtlusalgatuse RE100 alla, mille eesmärk on hankida ainult taastuenergiat, sealhulgas 58 äriühingut, mille peakontor asub ELis. Enamikul neist äriühingutest on prognoositavad ja suured pikaajalised elektritarbimismahud ning head krediitireitingud. Nende tegevus on sageli ka tarbijatele suunatud ja nad kasutavad taastuenergia ostulepinguid oma toodete kaubamärgi kujundamise ja ettevõtja kestliku arengu valdkonna ühiskondliku vastutuse toetamise olulise vahendina, mis hõlmab nende energiatarbimisega kaasneva kasvuhoonegaaside heite vähendamist kogu väärtusahelas. Sellega seoses võimaldab CDPga¹¹¹ kooskõlas olev aruandlus ettevõtjatel esitada aruandeid kohapealsetes rajatistes, väljaspool tegevuskohta asuvates, otseliinidega ühendatud rajatistes ja energiaostulepingute alusel toodetud taastuenergia kohta¹¹².

Ettevõtjate taastuenergia ostulepingute sõlmijate oluline segment on ka elektrimahukas suurtööstus. Varem hankisid Norra suured alumiiniumisulatustehased elektrit hüdroenergia ostulepingute kaudu. Viimasel ajal on nad sõlminud ka pikaajalisi tuuleenergia ostulepinguid. Ometi kasutavad seda liiki ostjad kõnealuseid lepinguid ELi liikmesriikides seni veel vähe.

¹⁰⁷ REFORM/SC2020/009, „Support to elaborate the legislative and regulatory framework to promote Power Purchase Agreements in Italy“ („Õigusraamistiku väljatöötamise toetamine, et edendada elektrienergia ostulepinguid Itaalias“).

¹⁰⁸ Riiklikus energia- ja kliimakavas on märgitud, et arvatavasti kaetakse 15 % elektrienergia nõudlusest ettevõtjate energiaostulepingute alusel hangitud taastuvatest energiaallikatest toodetud elektrienergiaga.

¹⁰⁹ Kava raames esitatavas pakkumuses peavad projektide arendajad märkima, millistel aastatel nad soovivad kasutada riigi toetust ning millistel aastatel nad soovivad müüa elektrienergiat turule või energiaostulepingute alusel.

¹¹⁰ Nt Amazon, Microsoft, Google või BASF.

¹¹¹ <https://www.cdp.net/en>

¹¹² C8.2f – aruandlus ostetud või omandatud energia tarbimise kohta.

Üks kindlakstehtud takistustest on elektrihindade reguleeritud komponendi (võrgutariifid ja maksud) prognoosimatus¹¹³. Kuna need reguleeritud komponendid moodustavad olulise osa elektri hinnast, vähendab prognoosimatus energiaostulepingute atraktiivsust elektri hinna volatiilsuse pikaajalise maandamise vahendina. Euroopa Liidu Energeetikasektorit Reguleerivate Asutuste Koostöö Amet (ACER) on avaldanud hulгимүүgituru korralduse hindamise aruande, mis sisaldab sellele teemale pühendatud osa, milles arutatakse, kuidas parandada elektrienergia hulгимүүgiturgude likviidsust, et tagada tõhusate riskimaandamistoodete kättesaadavus¹¹⁴.

Seevastu väikeste ja keskmise suurusega ettevõtjate jaoks on takistused ettevõtjate energiaostulepingute sõlmimisel endiselt väga suured. 99 % Euroopa ettevõtjatest on VKEd, nende arvele langeb 54 % ELi lisaväärtusest ja 9–18 % sisemaisest energia kogutarbimisest liikmesriigi kohta¹¹⁵. Just need väikesed ja keskmise suurusega ettevõtjad seisavad sageli silmitsi suurte elektri arvetega, mis on tingitud väikesest elektritarbimisest rajatise kohta, ja just nemad võiksid taastuvelektri ostulepingutest kõige rohkem kasu saada. Iseäranis käib see perioodi kohta alates 2021. aasta oktoobrist, mil elektri hinnad on elektrienergia hulгимүүgiturul järjest tõusnud.

Lisaks puudub neil täielik ülevaade oma tulevases elektrienergia nõudlusest, nende krediitireitingud on madalamad ja elektritarbimise mahud väiksemad, mis muudab tasakaalustamatusega toimetuleku keerulisemaks. See paneb VKEsid pikaajaliste lepingute sõlmimise suhtes kõhkleva, eriti kui puudub selgus pikaajaliste lepingute lõpetamise võimaliku mõju kohta. Pikaajaliste energiaostulepingute sõlmimise nii füüsiline kui ka virtuaalne mõju äriühingu bilansile vastavalt rahvusvaheliste finantsaruandlusstandardite (IFRS) kohasele tuletisinstrumentide raamatupidamisraamistikule ei ole alati selge. Vähene teadlikkus ettevõtjate taastuenergia ostulepingutest on veel üks oluline takistus nende kasutuselevõtul keskmise ja väikese suurusega ettevõtjate hulgas ning energiaostulepingute üle läbi rääkimise keerukus on väikeseks takistuseks nende ostjate jaoks, kellel ei ole lepingute üle läbirääkimiste pidamise kogemusi ja ressursse. Euroopa õigusaktides on seni piiratud energiaauditite ja energiajuhtimissüsteemidega, mis käsitlevad energiatõhusust (EED, 2018). Kõigele lisaks on neil taastuenergialahenduste kasutuselevõtmiseks sageli vähe ruumi.

Enamikus sektorites on veel üheks suureks takistuseks (ja riskiteguriks) ostja krediitivõimelisus. Taastuenergiaprojektidele laenu andjad nõuavad energiaostulepingu laenukõlblikuks tunnistamiseks endiselt head krediitireitingut. Enamikule väikestele ja keskmise suurusega ettevõtjatele ei ole aga ükski suur reitinguagentuur reitingut määranud. Lisaks valmistavad krediitivõimelisus ja krediitireiting probleeme ka mõnele rasketööstuse ja töötleva tööstuse äriühingule ning Euroopa nende riikide majandusele, kus finantsturud on suhteliselt vähem arenenud.

¹¹³ „Competitiveness of corporate sourcing of renewable energy, Annex A.2 to part 2 of the study on the competitiveness of the renewable energy sector, Case study: primary aluminium Alcoa and Norsk Hydro“ („Ettevõtjate taastuenergia hankimise konkurentsivõime“, taastuenergiasektori konkurentsivõimet käsitleva uuringu 2. osa A.2 lisa, juhtuuring: primaaralumiiniumi tootja Alcoa ja Norsk Hydro), Euroopa Liidu Väljaannete Talitus EU (europa.eu).

¹¹⁴ ACER's Final Assessment of the EU Wholesale Electricity Market Design (ACERi lõpparuanne ELi elektrienergia hulгимүүgituru korralduse kohta), aprill 2022, kättesaadav veebisaidil <https://www.acer.europa.eu/events-and-engagement/news/press-release-acer-publishes-its-final-assessment-eu-wholesale>.

¹¹⁵ <https://leap4sme.eu/wp-content/uploads/2021/07/LEAP4SME-D2.1-SME-energy-and-economic-mapping-in-Europe.pdf>

Pakkumispoolel kohtab samasuguseid takistusi. Suured taastuenergiaprojektide arendajad, nagu Vattenfall, Eneco, Orsted ja Iberdrola, domineerivad turul tänu sellele, et neil on suur projektiportfell ja nad suudavad pakkuda tarbijale rohkem kohandatud energiaostulepinguid. Selles segmendis on suuremahuliste taastuenergiaprojektide, näiteks meretuuleparkide puhul mõnikord raske leida enne lõplike investeerimisotsuste tegemist piisavas koguses energiaostulepinguid. Väikeste taastuenergiaprojektide puhul esinevad ettevõtjate energiaostulepingute turule sisenemisel seevastu teistsugused probleemid, kuna ülevaade on puudulik, projektiportfell on väike ning energiaostulepingute läbirääkimisteks ja allkirjastamiseks vajalikke tehnilisi vahendeid ja juriidilisi teadmisi on vähe. Taastuenergiakogukonnad ja kodanike energiakogukonnad on sageli ka liiga väikesed, et sõlmida suurte tarnijatega majanduslikult atraktiivseid energiaostulepinguid.

Väike, kuid suurenev konsultatsioonifirmade segment on hakanud pakkuma väikestele ja keskmise suurusega ettevõtjatele lahendusi, näiteks võimalust koondada mitme tarbija nõudlus. Ka tööstusharus endas kaalutakse mehhanisme, kuidas oma nõudlust koondada, et vähendada riske ja kulusid. Näiteks **Kreekas** töötavad mitu elektrimahukat tööstusharu nn roheplatvormi kontseptsiooni kallal, mille kohaselt ühendavad mitu ettevõtjat oma elektrienergia nõudluse. Seejärel allkirjastab iga tööstuspartner ühe või mitu energiaostulepingut, et rahuldada oma tarbimisvajadus koondtasandil. Ülejäänud elektrienergia nõudluse kujundamiseks ja katmise kindlustamiseks räägitakse läbi eraldi leping, et vähendada osalejate üldkulusid. Projektide koondamine muudab aga energiaostulepingute sõlmimise kulukamaks ja keerukamaks. Lisaks on mõned ettevõtjad, kes pakuvad energiaauditeid – nagu on nõutud energiatõhususe direktiivis –, juba laiendanud oma teenusevalikut, et hõlmata kohapealsete, asukohalähedaste või väljaspool asukohta sõlmitavate taastuenergia ostulepingute hindamine. Energiaauditi teenuste laiendamine taastuenergia ostulepingutele on suhteliselt odav, kuna need põhinevad samadel andmetel, mida juba kogutakse energiajuhtimissüsteemide raames (standard ISO 500001).

Hiljutises ACERi aruandes ELi elektri hulгимүүgituru korralduse kohta rõhutatakse vajadust stimuleerida energiaostulepingute sõlmimist ja parandada väiksemate turuosaliste juurdepääsu. Majanduslike takistuste kõrvaldamiseks uurivad komisjon ja Euroopa Investeerimispanka grupp, kas taastuenergia ostulepingute toetamiseks võiks välja töötada spetsiaalsed rahastamis- ja nõuandemehhanismid. See võib hõlmata mehhanisme, mis hõlbustavad uute ostjate, näiteks VKEdes paremat juurdepääsu taastuenergia ostulepingutele. Energiaostulepinguga seotud investeeringute rahastamist võib juba praegu toetada programmist „InvestEU“¹¹⁶. Liikmesriigid võiksid luua samalaadseid tagatise, et toetada kohalike pankade jõupingutusi, mida nad teevad taastuenergia ostulepingute toetamiseks.

ELi säästva rahastamise raamistikuga ergutatakse samuti taastuenergia ostulepingute sõlmimist ning suurendatakse mittefinantsettevõtjate ja finantsettevõtjate teadlikkust ja huvi selliste lepingute vastu, aidates suunata kapitali ümber kestlikele investeeringutele. Selle olulised elemendid on ELi taksonoomiamäärus, esimene ELi taksonoomia kliimaalane delegeritud õigusakt¹¹⁷ ja äriühingute kestlikkusaruandluse direktiivi ettepanek, mis kõik aitavad kaasa kestlikkusega seotud finants- ja mittefinantsturgude läbipaistvuse

¹¹⁶ Nagu on sõnaselgelt märgitud InvestEU fondi investeerimissuunistes (C(2021) 2633 final), mis täiendavad määrust (EL) 2021/523 (InvestEU määrus).

¹¹⁷ Komisjoni delegeritud määrus (EL) 2021/2139 (<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/?uri=CELEX%3A32021R2139>).

suurendamisele. ELi taksonoomiaga kehtestatakse keskkonnasäästliku majandustegevuse kindlaksmääramise raamistik ja sätestatakse avalikustamisnõuded koos teatavate põhiliste tulemusnäitajatega finants- ja mittefinantsettevõtete jaoks. Seotud ettepanekuga äriühingute kestlikkusaruandluse direktiivi kohta laiendatakse mittefinantsettevõtjate aruandlusnõuete ulatust, et hõlmata kõik suurettevõtjad (olenemata sellest, kas nad on börsil noteeritud või mitte), ning hõlmatakse börsil noteeritud VKEd¹¹⁸. Taastuvenergia ostulepingute kasutamisest saab oluline vahend, millega tõendada vastavust ELi taksonoomia kliimaalases delegeeritud õigusaktis kindlaksmääratud asjakohastele tehnilistele sõelumiskriteeriumidele, ning seda võib vajaduse korral kajastada põhilistes taksonoomiamäärusekohastes tulemusnäitajates.

Lisaks võib hiljuti loodud Euroopa ettevõtete pakt (*European Corporate Covenant*) olla veel üks viis, kuidas suurendada teadlikkust taastuvenergia ostulepinguid sõlmivate ettevõtjate olemasolevatest võimalustest.

Liikmesriigid saavad hõlbustada taastuvenergia ostulepingute arendamist, eelkõige VKEde puhul, järgmiste meetmetega:

- A. avaliku platvormi loomine, et suurendada läbipaistvust taastuvenergia ostulepingute hinna, mahu, liikide ja osaliste osas;
- B. taksonoomiamääruse ja selle delegeeritud õigusaktide rakendamise tagamine ning selle määruse vabatahtliku kohaldamise soodustamine õiguslike nõuetega kehtestatud ulatuslikumal määral¹¹⁹;
- C. paindlik lepingute sõlmimine VKEde jaoks, sealhulgas erijuhised lepingu lõpetamise tasude kohta väikeettevõtjatele (elektridirektiivi artikkel 12);
- D. mitme tarnelepingu sõlmimise lubamine, et tarnijad ja ostjad saaksid omavahel otselepinguid sõlmida (elektridirektiivi artikkel 4);
- E. energiaostulepingute alusel arendatavate kohapealsete või asukohalähedaste taastuvenergiaprojektide võimaldamine, eriti kui neid arendatakse kohapeal või n-ö erajuhtmete kaudu;
- F. taastuvenergia ostulepingute riskide vähendamine krediidigarantiide või avaliku sektori rahalistest vahenditest toetatavate kindlustuste kaudu kooskõlas riigiabiisunustega;
- G. liikmesriigi tugipankade või finantseerimisasutuste ergutamine pakkuma laenukoode suuremahuliste taastuvenergiaprojektide, sealhulgas avamere tuuleenergia projektide jaoks turgudel, kus varade suurust ja ehituse kestust arvestades on piisavas mahus taastuvenergia ostulepingute sõlmimine enne finantsinvesteeringuotsuse tegemist keeruline;
- H. regulatiivsete tingimuste kehtestamine, et energiakogukonnad saaksid müüa ülejäävat energiat taastuvenergia ostulepingute kaudu;

¹¹⁸ Börsil noteeritud mikroettevõtjad on sellest nõudest vabastatud.

¹¹⁹ Hiljutine analüüs näitab, et suur osa ettevõtjaid ei esita veel aruandeid oma majandustegevuse keskkonnasäästlikkuse kohta.

- I. väikeettevõtjate tööstusparkidel või tööstusklastritel taastuenergia ühise ostmise võimaldamine pikaajaliste ostulepingute kaudu.

4. Piiriüleste taastuvelektri ostulepingute edendamine

Taastuvelektri tootmisega kaeti 2020. aastal 37 % kogu elektritarbimisest ja 21,2 % kogu energiatarbimisest. Liikmesriigiti on erinevused siiski suured: taastuvate energiaallikate osakaal elektrisektoris jääb vahemikku 9–78 %. Ka taastuvate energiaallikate osakaal energia lõpptarbimises on vahemikus 10–60 %.

Energiasüsteemi ümberkujundamine taastuvatel energiaallikatel põhinevaks energiavarustuseks eeldab parimate taastuvate energiaallikate kasutamist kogu ELis ja energia transportimist sinna, kus on nõudlus. Euroopa ühtne turg võimaldab ettevõtjatel osta taastuvelektrit kogu ELis, tagades samal ajal toetuse täiendavate taastuenergiaprojektide võrguga ühendamiseks.

Äriksutajad juba kasutavadki taastuvaid energiaallikaid ära, sõlmides

1. füüsilisi piiriüleseid energiaostulepinguid,
2. virtuaalseid piiriüleseid energiaostulepinguid.

Füüsilise piiriülese energiaostulepingu puhul sõlmib ostja lepingu teises riigis asuva taastuenergia tootmise vara ettevõtjaga ja broneerib füüsilise võrguühenduse tagamiseks asjaomastele võrkudevahelistele ühendustele füüsilise võimsuse või rahalise suutlikkuse õigused. Sellega kaasnevad piiriüleste ülekannetega seotud risk ja kulud. Virtuaalse energiaostulepingu puhul müüb elektritootja elektrit kohalikule hulgimüügiturule, samal ajal kui ostja ostab oma elektri teiselt kohalikult hulgiturult. Leping ühel pool piiri asuva elektritootja ja teisel pool piiri asuva ostja vahel hõlmab finantsarveldust, millega elektritootja saab kohalikult elektri hulgiturult makse, ja netoarveldust ettevõtjast ostjaga kokku lepitud energiaostulepingu hinna alusel¹²⁰.

Ostjate eeliseks on parem juurdepääs soodsatele taastuenergiaprojektidele kogu ELis, võimalus koondada koormusi eri kohtadesse ja katta suurem osa oma elektritarbimisest. Taastuenergiaprojektide arendajatele annavad piiriülesed energiaostulepingud juurdepääsu turgudele, kus elektri hind on kõrgem ja taastuenergia eest maksmise valmidus seega suurem.

Lisaks Euroopa ühtsel elektriturul sõlmitud piiriülestele energiaostulepingutele on võimalik laiendada piiriüleseid energiaostulepinguid ka kolmandatele riikidele. Üheks konkreetseks näiteks on koostöö Prantsusmaa, Saksamaa, Portugali, Hispaania ja Maroko vahel eesmärgiga analüüsida Maroko ja ELi liikmesriikide vaheliste piiriüleste energiaostulepingute võimalusi kestliku elektrikaubanduse tegevuskava raames¹²¹. Sellega seoses kehtib põhinõue luua

¹²⁰ WBCSD, 2020. „Cross-border renewable PPAs in Europe“ („Piiriülesed taastuenergia ostulepingud Euroopas“). Kättesaadav veebisaidil <https://www.wbcsd.org/contentwbc/download/10878/160801/1>.

¹²¹ Allkirjastati Marokos ÜRO kliimamuutuste raamkonventsiooni osaliste konverentsi 22. istungjärgu (COP22) ajal, vt analüüs aadressil <https://static1.squarespace.com/static/609a53264723031eccc12e99/t/60ec6e66dcef4a49b3a8c8da/1626107520287/Pursuing-Cross-Border-PPAs-Between-Morocco-and-EU.pdf>.

kolmandates riikides koostöös tootmis-, kaubandus- ja tarnetegevusest sõltumatute väljastavate asutustega usaldusväärne, täpne ja pettusekindel päritolutagatiste süsteem.

Hoolimata elektri hulгимүүgihindade ja taastuenergia tootmise kulude suhteliselt suurtest erinevustest ELis on piiriüleste energiaostulepingute arv endiselt väike. Üks peamisi takistusi on kaasnevad majandusriskid, mis tulenevad asjaolust, et tarnijad ja tarbijad tegutsevad eri turgudel, kus hinnad kujunevad erinevalt ja maksusüsteem on teistsugune, samuti vajadus maandada piiriülese ülekande hinnariski. Teine takistus on lepingute keerukus, eriti kui lepingud peavad vastama kohalikele eeskirjadele, mis ei ole omavahel kooskõlas. Päritolutagatistega kaasnevad ka haldustõkked, kui päritolutagatiste väljastamise, kasutamise ja tühistamise kord ei ole kõigis liikmesriikides täielikult ühtlustatud. Eriti puudutab see piiriüleste energiaostulepinguid riikidega, kes ei ole toetatud taastuenergia tootmise päritolutagatiste väljastamise raamistikku rakendanud. Kõigele lisaks on keerulisem selgitada piiriüleste energiaostulepingute panust ettevõtja sotsiaalse vastutuse eesmärkide täitmisel.

Nendest takistustest hoolimata jätkatakse piiriüleste energiaostulepingute toetamist, kuna need pakuvad ainulaadset võimalust ja väärtuslikku vahendit, et katta suur osa või isegi kogu elektritarbimine taastuenergiat tootvatest rajatistest pärineva elektrienergiaga. 2019. aasta elektrituru direktiiv ja elektrimäärused on muutnud elektrituru paindlikumaks ja hinnakujunduse detailsemaks, mis võib kaasa aidata piiriüleste energiaostulepingute sõlmimisele, ning üleeuroopaline energiavõrk toetab piiriülese ülekandetaristu arendamist piiriüleste elektrivoogude avamiseks ja võimaldamiseks.

Piiriüleste energiaostulepingutega kaasneva finantsriski ohjamiseks võib kasutada taastuenergia rahastamise mehhanisme, et hõlbustada taastuenergia kulutõhusamat kasutuselevõttu kogu ELis. Rahastamist kasutatakse võistupakkumiste korraldamiseks kõigis ELi riikides, kes on valmis selliseid projekte oma territooriumile lubama. Nende pakkumismenetluste rahastamises saavad osaleda erainvestorid, sealhulgas äriühingud, kes võivad nõuda päritolutagatise oma panusele vastavale energiatoodangule.

Lisaks kohustatakse taastuenergia direktiiviga liikmesriike kõrvaldama energiaostulepingute sõlmimise kohalikud õiguslikud takistused ja ühtlustama päritolutagatiseid läbivaadatud standardi CEN-CENELEC 16325 alusel, mis võimaldab ettevõtjatel lisada energiaostulepingutele asjakohased päritolutagatiseid piiriülesele. Kõigele lisaks võib julgustada uusi osalejaid turule tulema, et pakkuda uuenduslikke lahendusi, mis aitaksid kaasa piiriüleste energiaostulepingute otsimisele ja sõlmimisele Euroopas, ning uusi lahendusi, mis aitaksid leevendada ettevõtjate energiaostulepingutega seotud riske ja juhtimisprobleeme.

Liikmesriigid saavad piiriüleste energiaostulepingute arengut soodustada järgmiste meetmetega:

- A. võrkudevahelise ühenduse võimsuse suurendamine ELi liikmesriikide vahel ja kolmandate riikidega, kui see on asjakohane ja kooskõlas üleeuroopalise energiavõrkusid (TEN-E) käsitleva määrusega;
- B. olemasolevate võrkude avamine ülekandevõime suuremaks jaotamiseks;
- C. ostjatele päritolutagatiste üleandmist mõjutavate regulatiivsete takistuste kõrvaldamine ja eri riikide päritolutagatiste kasutamise korra veelgi suurem ühtlustamine;
- D. usaldusväärsete, täpsete ja pettusekindlate päritolutagatise süsteemide väljatöötamise toetamine kolmandates riikides.